

VYSOKÁ ŠKOLA ZDRAVOTNICKÁ, O.P.S., PRAHA 5

**ANEŽKA PŘEMYSLOVNA, ZVANÁ ČESKÁ
PATRONKA ČESKÉHO OŠETŘOVATELSTVÍ**

Bakalářská práce

DOMINIKA BLÁHOVÁ

Stupeň vzdělání: bakalář

Název studijního oboru: Všeobecná sestra

Vedoucí práce: Mgr. Eva Marková, Ph.D.

Praha 2018

VYSOKÁ ŠKOLA ZDRAVOTNICKÁ, o.p.s.
se sídlem v Praze 5, Duškova 7, PSČ 150 00

BLÁHOVÁ Dominika
3AVS

Schválení tématu bakalářské práce

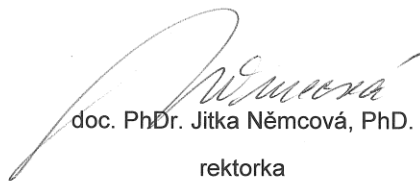
Na základě Vaší žádosti Vám oznamuji schválení tématu Vaší bakalářské práce ve znění:

Anežka Přemyslovna, zvaná Česká patronka českého ošetřovatelství

Agnes of Bohemia Patron of Czech Nursing

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Eva Marková, Ph.D.

V Praze dne 1. listopadu 2017

doc. PhDr. Jitka Němcová, Ph.D.
rektorka

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že tato práce nebyla využita k získání stejného nebo jiného titulu nebo titulu neakademického.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své bakalářské práce ke studijním účelům.

V Praze dne

.....
Podpis studentky

PODĚKOVÁNÍ

Upřímné poděkování patří vedoucí této bakalářské práce Mgr. Evě Markové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a velkou trpělivost.

Rovněž chci poděkovat historikovi Pražského hradu PhDr. Jaroslavovi Sojkovi, Ph.D. za přínosné informace k zpracovanému tématu.

ABSTRAKT

BLÁHOVÁ, Dominika. *Anežka Přemyslovna, zvaná česká. Patronka českého ošetřovatelství*. Vysoká škola zdravotnická, o.p.s. Stupeň kvalifikace: Bakalář (Bc.). Vedoucí práce: Mgr. Eva Marková, Ph.D. Praha. 2018. 61s.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na smysluplný život a odkaz Anežky, české princezny a světice, která se díky své angažovanosti v raném středověku v oblasti ošetřovatelství výrazně podílela na jeho rozvoji a upevnění a je tudíž právem považována za patronku českého ošetřovatelství. Cílem je popsat historické souvislosti spojené se vstupem Anežky do řeholního řádu, nastínit smysl výstavby špitálů a klášterních institucí a také objasnit základní ošetřovatelské principy ve středověku. S ohledem na charakter práce se užívají historické metody sběru a zpracování dat především metoda přímá a biografická.

Výstupem práce je pochopení nově vznikajícího typu ošetřovatelství, které vzniklo v této době spojením tradičních primitivních léčebných postupů a modliteb s cílem uzdravení nemocného. Toto všechno je propojeno s inspirujícím životem Anežky, která se tak stává prototypem moderní emancipované ženy.

Klíčová slova:

Anežka Přemyslovna. Anežka Česká. Ošetřovatelství. Raný středověk. Řeholní řády. Historie ošetřovatelství.

ABSTRACT

BLÁHOVÁ, Dominika. *Agnes of Bohemia. Patron of Czech Nursing*. Medical College. Degree: Bachelor (Bc.). Supervisor: Mgr. Eva Marková, Ph.D. Prague. 2018. 61 pages.

This bachelor thesis concentrates on the meaningful life and legacy of Agnes of Bohemia – Czech princess and saint. She is rightfully considered to be a patron saint of Czech nursing due to her engagement in the early medieval nursing practice and her participation in its development and establishment. The aim of this thesis is to describe the historical consequences associated with her joining the monastic order as well as to outline the importance of the construction of infirmaries and monastic institutions and, furthermore, to clarify the basic principles of medieval nursing. The nature of the thesis requires commonly used historic methods of data collection and processing, such as the direct and biographic methods.

The outcome of this thesis is an understanding of the then newly arising nursing type that was established by the combination of traditional primitive curative methods and prayers for the purpose of recovery. All this is linked to the inspirational life of Agnes, who, thus, becomes a prototype of a modern emancipated woman.

Keywords:

Agnes of Bohemia. Nursing. Early Middle Ages. Monastery orders. History of nursing.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 METODIKA ZPRACOVÁNÍ DAT.....	12
2 KULTURNĚ - HISTORICKÝ KONTEXT V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	13
2.1 ÚROVEŇ TEHDEJŠÍHO OŠETŘOVATELSTVÍ.....	14
3 RODINA A POČÁTKY ŽIVOTA SLAVNÉ DCERY	16
4 ANEŽČINA STAVBA KLÁŠTERA V RODNÉ PRAZE	24
4. 1. PRVOTNÍ MYŠLENKY KE STAVBĚ KLÁŠTERA.....	25
4. 2. ANEŽČIN VSTUP DO BRAN KLÁŠTERNÍCH.....	29
5 ANEŽKA ŘEHOLNICÍ SVÉHO KLÁŠTERA	33
5. 1. KLÁŠTERNÍ PROSTORY A JEJICH FUNKCE	33
5. 2. CHOD KLÁŠTERA A VZNIK NOVÝCH PRAVIDEL	36
6 CIRKEVNÍ ŘÁDY ZA DOBY ANEŽČINA ŽIVOTA	43
6. 1. VZNIK ŘÁDU KLARISEK A JEJICH PRAVIDLA	43
6. 2. VZNIK KŘÍŽOVNICKÉHO ŘÁDU S ČERVENOU HVĚZDOU.....	46

6. 3. ŘÁD MENŠÍCH BRATŘÍ A JEHO VÝZNAM V PRAZE	47
6. 4. ŘÁD KŘÍŽOVNÍKŮ S ČERVENÝM SRDCEM.....	48
7 ZÁVĚREČNÁ FÁZE ANEŽČINA PŮSOBENÍ.....	49
8 SVATOŘEČENÍ.....	54
9 DISKUSE.....	56
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM PŘÍLOH	

ÚVOD

Anežka Česká je významnou osobností české historie. Výběrem této tematiky jsme chtěli znovu otevřít historické téma, které bývá často zapomínáno. I když se nedochovaly žádné spisy obsahující pravidla ošetrovatelství v raném středověku, lze jí považovat za zakladatelku ošetrovatelství na území tehdejšího českého království. Můžeme se domnívat, že tato pravidla byla sepsána, ale nedochovala se do dnešních dob díky opakujícím se katastrofickým záplavám a požárům v tehdejší Praze . Byla to žena, který inspirovala svými činy ženy napříč historií dodnes.

Vzdala se svého poslání manželky a matky ve prospěch světice řeholnice. Využila svého předpřipraveného postavení světské princezny k pomoci nemocným a těm méně šťastným. Zvolila si svou životní cestu v chudobě a odříkání. Stala se vzorem pro dnešní ženy, zdravotní sestry, ošetrovatelky a pečovatelky. Prostě pro ty ženy, které si vybraly podobnou cestu v oblasti pomoci druhým. Je symbolem či odkazem historie k naší současnosti. Anežská Česká je velkou osobností v počátcích českého ošetrovatelství a v historii českého národa považována za nejschopnější ženu své doby. Život královské dcery Anežky České ovlivnil řadu evropských panovnických rodů. Kromě svých řeholních a charitativních aktivit výrazně zasahovala do tehdejšího politického, kulturního a společenského života a její vliv často přesahoval hranice českého státu. (ŠMÍD, ZÁRUBA a kol., 2013)

V této práci jsme využili historickou metodu sběru dat, což odráží historický popis tehdejší doby. Používali jsme nejrůznější literaturu jak staršího data, tak i nejnovější sbírky. Zaměřili jsme do míst, které Anežka založila a kde působila. Cílem práce bude podrobně popsat život světice Anežky České a její významná životní díla. Vzhledem k povaze práce především k historickému podkladu nemůžeme od této práce očekávat žádné přelomové objevy, ale spíše určitou systematickou rozpravu, která nabízí alternativní pohled na život a odkaz jedné z významných osobností českých dějin.

Pro tuto bakalářskou práci byly stanoveny následující cíle:

Cíl 1: Popsat historické souvislosti narození a života Anežky České.

Cíl 2: Podrobný popis příčinných souvislostí vstupu do řeholního řádu.

Cíl 3: Náhled na smysl výstavby špitálů a klášterních institucí.

Cíl 4: Objasnění základních ošetrovatelských principů v raném středověku.

Vstupní literatura:

KYBAL, Vlastimil, 2001. *Svatá Anežka Česká: historický obraz ze 13. století*. Brno: L. Marek. Pontes pragenses (L. Marek). ISBN 80-86263-14-2.

POLC, Jaroslav, 1988. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita.

SOUKUPOVÁ, Helena, 1989. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, ISBN 80-207-0046-3.

SOUKUPOVÁ, Helena, 2015. *Svatá Anežka Česká: život a legenda*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-471-6.

SVOBODA, Bohumil, 1989. *Blahoslavená Anežka Česká: sborník ke svatořečení*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství.

Popis rešeršní strategie:

Dohledávání literatury byla jednou z nejtěžších částí této bakalářské práce s názvem „Anežka Přemyslovna, zvaná česká, patronka českého ošetrovatelství“. Rešerše vytvořená hned v počátcích této práce spočívala ve vyhledávání publikací v českém jazyce pomocí klíčových slov jako Anežka Přemyslovna, Anežka Česká, ošetrovatelství, raný středověk, řeholní řády a historie ošetrovatelství prostřednictvím Národní lékařské knihovny a databáze kvalifikačních prací, Jednotné informační brány, souborného katalogu ČR a Discovery systému Summon. Nalezeno bylo 38 publikací, 5 kvalifikačních prací, 22 knih a monografií a 13 článků a sborníků. Zpracovávání informací z dostupných publikací proběhlo v období od října 2017 do února 2018. Získané informační zdroje z rešerše nebyly využity všechny. Další knihy, které byly potřebné k této práci, byly nalezeny v pražských

antikvariátech nebo byly zapůjčeny v městské knihovně v Praze. Časový rámec užitě literatury nebyl s ohledem na historické téma nijak vymezen. Náročným prvkem bylo využití i velmi starých publikací psaných například starým českým jazykem, což mnohonásobně zvyšovalo náročnost práce s textem.

1 METODIKA ZPRACOVÁNÍ DAT

Imanentní součástí každé bakalářské práce je objasnění postupu při sběru a zpracování dat. Vzhledem k charakteru tématu, které je předmětem této práce, se nabízí vícero metod běžně užívaných u historicky zaměřených prací. Za zmínku stojí především u historických témat nejčastěji užívaná metoda přímá spočívající v bezprostředním zkoumání pramene, dále zde nalezneme znaky metody biografické, okrajově i tzv. metody sondy. (ZOUNEK a kol., 2014)

V této práci se budeme orientovat především na detailní exegezi pramenů a to jak těch starších, tedy literatury primární, která je ovšem s ohledem na již uplynulou dobu těžko dostupná a zpracovatelná, tak i na literaturu nedávnou, sekundární, která se již odvolává na prameny původní a tematiku dále rozpracovává.

Anežka Česká je významnou osobností v našem prostředí. Díky hodinám dějepisu i práci řady autorů, kteří se ve svých dílech touto postavou zabývají, se její jméno dostalo do širšího povědomí. Bližší znalosti o ní však většina z nás postrádá. Proto a také kvůli oboru a předmětu studia, v rámci kterého je tato práce zpracovávána, považujeme za vhodné toto téma hlouběji rozebrat. V práci tak budeme detailně popisovat život svěřice a směry jejího působení. Zaměříme se i na její okolí a budeme brát zřetel i na historický kontext.

2 KULTURNĚ - HISTORICKÝ KONTEXT V ČESKÝCH ZEMÍCH

Nacházíme se v období na přelomu 12. a 13. století. V době významného evropského hospodářského a kulturního rozkvětu. Vznikající místa určená k vzdělávání přispívají spolu s dalšími změnami ke zvýšení životní úrovně. Mravní úpadek předních církevních, ale i světských hodnostářů (boj o investituru, mravy řady církevních předáků) měl za následek dlouhodobé celospolečenské zpochybnění církevní autority. Tímto obdobím započala tendence, která vyústila až v husitské hnutí o více než sto let později. Tvořila se nová lidová hnutí, která bojovala o navrácení k prvotní křesťanské morálce, tedy aby lidé žili podle předobrazu Krista a prvních apoštolů. Tyto činy vedly k tvorbě nových řádů, jejichž učení měla docílit společenského konsensu mezi bohatými pány a ostatním lidem. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Středověká Evropa byla na jedné straně ovlivněna silnou vírou v Boha, kdy křesťanství bylo již plně etablováno a stalo se jedním z hlavních mocenských činitelů, na druhé straně byla víra podkopávána neustálými mocenskými konflikty mezi císařem Římské říše jako světskou hlavou všeho křesťanstva a papežem jako nejvyšším církevním hodnostářem s rozsáhlým politickým vlivem. Tyto rozpory a následné oslabení císařské autority vedly k rozmachu decentralizačních tendencí jednotlivých zemí v rámci říše, mezi nimi i Českých zemí, které si nárokovaly výsostné postavení. Později bylo toto postavení uznáno Zlatou Bulou Sicilskou v rámci dohody mezi císařem a Přemyslem Otakarem I. (SOUKUPOVA, 1989)

Jednou z významných osobností té doby byl František z Assisi, který se díky svému příkladnému vedení života stal vzorem i samotné Anežky. František se narodil do rodiny zámožného kupce, kde zažil dětství v nadbytku. Jeho ovlivnění evangeliem sv. Matouše ho přimělo k dobrovolnému životu v chudobě dle křesťanského vzoru. Na počátku 13. století založil mnišský řád, který se neobvykle rychle šířil celou tehdejší Evropou. Důležitou postavou byla Františkova svěřenkyně Klára, později svatořečená, která založila sesterskou

část. (SOUKUPOVÁ, 2015) Anežka jako světice česká měla díky svému vztahu k Bohu možnost seznámit se s hnutím Františkánů, které změnilo její budoucí cestu. Rozhodla se přenést tento nově vzniklý pohled na Boha z italského prostředí na území Čech a tím pozměnit dosavadní vztah mezi lidmi a církví. (KYBAL, 2001) Sv. František spolu se sv. Klárou patřili mezi dvě významné osobnosti, které nadmíru ovlivnili životní cestu řeholnice Anežky České. (POLC, 1988)

2. 1. ÚROVEŇ TEHDEJŠÍHO OŠETŘOVATELSTVÍ

Péče o druhé byla zcela přirozená už od dávných dob. Pomoc druhým se ukotvovala pod dobovou vírou, její úroveň záležela na postavení konkrétní osoby a lišila se území od území. Křesťanství hlásalo a učilo jak se chovat a jak pomáhat bližním. Proti většině nemocí se člověk ještě neuměl bránit a většinou lidé velmi rychle umírali. V raných počátcích ošetřovatelství se využívaly hlavně přírodní zdroje, jiné totiž lidé neznali. Jediným místem, kde nemocní našli pomocnou ruku, byly klášterní špitály jak mužského tak i ženského typu. Odtud pocházejí první zmínky o léčitelství. Byly to převážně ženy zabývající se péčí o druhé a nacházející nová řešení a metody. Nejvíce raněných bylo z období válek, ale největším prokletím pro lidi byla nemoc zvaná mor. Ošetřovatelství lze v průběhu vývoje rozdělit do několika odvětví. Charitativní péče byla v tomto období jedinou dostupnou a byla poskytována právě v klášterních komplexech. Díky nově vznikajícím církevním řádům se péče o druhé pomalu rozvíjela. Muži i ženy vstupující do bran klášterních přijímali slib, který obsahoval pravidla, bez kterých by se členy církevních řádů stát nemohli. A právě Anežka byla tou ženou, která využívala své světské moci v kombinaci s mocí církevní a měnila zaběhnuté postupy k prospěchu druhých. (KUTNOHORSKÁ, 2010)

O lékařství a ošetřovatelství do roku 1000 n. l. se nedochovaly prakticky žádné zmínky. V rámci raného a vrcholného středověku rozlišujeme dvě odlišná období péče. Období klášterní medicíny a období univerzitní medicíny. S životem Anežky České je spojeno období klášterní medicíny. Klášterní medicína má zcela jiný duchovní rozměr. V tomto období se objevuje nový pojem charita. Obsahem tohoto pojmu je láska k bližnímu a soucit

s jeho utrpením. To je zcela nový princip v ošetrovatelství a v léčbě nemocných. S ním je spojeno zakládání klášterních špitálů určených pro širokou veřejnost. V léčbě bylo užíváno metod přírodní medicíny, fytotherapie a tradičních domácích prostředků. Základním aspektem klášterní medicíny byl způsob péče o nemocného založený na soucitu, povzbuzování a společných modlitbách, který posiloval vůli k uzdravení. Toto období klášterní medicíny je velmi málo probádané a téměř nic se o něm neví. Za nedostatek informací může i následující renezanční doba, která toto období hodnotí s obrovským despektem. I přesto se ale zachoval pozoruhodný spis z řehole sv. Benedikta, který zahrnoval výrok Krista, jenž pravil, že co uděláš pro nemocného, uděláš pro svého Pána. Pro klášterní sestry byl Kristus někdo jako lékař. Anežka Česká, která byla Abatyší kláštera, měla postavení zástupkyně samotného Krista a stanovovala způsoby léčby a péče pro každého přijímaného nemocného. Poté byla podávána léčba formou modliteb, která měla nemocného uzdravit. (ŘÍHOVÁ a kol., 2005)

3 RODINA A POČÁTKY ŽIVOTA SLAVNÉ DCERY

Na počátku 13. století se do slavného českého rodu Přemyslovců narodila další královská dcera Anežka. Byla nejmladší zřejmě devátou dcerou, velkého panovníka přemyslovskeho rodu, Přemysla Otakara I. a jeho druhé manželky Konstancie Uherské. Přišla na svět v Praze na Pražském hradě přibližně roku 1211, ale dodnes se historici přou o přesné datum, které se v žádných spisech nepodařilo dohledat. Předpokládané datum narození Anežky České je 20. ledna 1211, i když ve starší literatuře můžeme najít i 21. ledna roku 1211. Vzhledem k nejasnostem vycházejícím z nedostatku relevantních pramenů existuje možnost, že některá sdělení, která udávají historici zabývající se touto tematikou ve svých knihách, mohou být jen domněnkou vyplývající z jejich dlouholeté zkušenosti s daným tématem. Prameny, kterými se historici řídí, varírují a vzhledem k tomu, že si každý historik vybírá pramen, který mu přijde vhodnější, mohou se jejich názory často lišit. Rod Přemyslovců se díky silným panovníkům jako byl právě otec Anežky Přemysl Otakar I. dokázal prosadit a neváhal v dobách neklidu mezi evropskými státy využít situace a povznést se mezi silné evropské rody a zapsat tak český národ do historie. (SVODOBA, 1988)

Při popisu Anežčiných slavných předků je třeba zmínit významnou osobnost té doby krále Přemysla Otakara I. Byl synem mocného českého panovníka Vladislava II. a matkou mu byla králova druhá manželka Judita Durynská. Vladislav II. se rozhodl, že nebude nadále setrúvat na Vyšehradě, kde tehdejší čeští panovníci tradičně pobývali. Přesídlil proto na Pražský hrad stojící na vrcholku města. Oblast Pražského hradu nechal upravit dle svých představ. Pro upevnění své pozice ve vztahu k církvi nechal s pomocí tehdejšího biskupa přenést z Moravy do Prahy řád premonstrátů. Při narození syna Přemysla I. vládl již nad zeměmi Svaté Říše Římské císař Fridrich Barbarossa. Díky značné politické náklonnosti samotného císaře byl kníže Vladislav II. korunován císařem na krále českých zemí. Na počest slavné korunovace nechali Vladislav II. a jeho manželka vystavět kamenný most přes řeku Vltavu nazývaný Juditiným mostem. V minulosti se mosty

obvykle stavěly pouze ze dřeva, proto nedokázaly vzdorovat v obdobích častých záplav. Juditin most byl ovšem v tomto smyslu průkopnický, protože byl jako jeden ze tří mostů v Evropě celý vystavěn z kamene. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Vladislav II. se neúspěšně domníval, že se mu podaří zajistit dědičný titul pro český trůn. Ani po následujících dlouhých bojích o nástupnictví daných principem seniorátu tedy nástupnictvím nejstaršího žijícího člena rodu, se Přemysl Otakar I. nehodlal tohoto práva vzdát. Velmožové českých zemí sice rozhodli, že na trůn usedne jeho mladší bratr Vladislav, ten však nakonec právo Přemysla Otakara I. na trůn uznal. V českých zemích konečně nastal mír. Přemyslovo diplomatické nadání a schopnost reagovat na jakoukoliv situaci byly vlastnosti hodné krále. Zvítězil v mnoha bojích a rozšiřoval svá území. V nejbližším sousedství se bojovalo mezi rody Štaufů a Welfů o císařský stolec, což jako schopný panovník Přemysl Otakar I. využil. V bojích o císařský trůn podpořil Filipa Švábského, který byl nejmladším synem Fridricha Barbarossy. Jako důkaz vděku byl Přemyslu Otakarovi I. udělen královský titul a tentokrát již dědičně. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Ještě před získáním trůnu se Přemysl Otakar I. při dlouhodobém pobytu v Míšni zamiloval do Adély, která byla dcerou míšenského markrabího Oty. Přemysl byl mladý a tak se do všeho vrhal po hlavě. Netrvalo dlouho a roku 1180 se s Adélou oženil. Z manželského sňatku vzešly čtyři děti. Až po značné době se Přemysl I. dozvěděl, že byl s Adélou v příbuzenském vztahu čtvrtého stupně. Roku 1198 požádal biskupa Daniela II. - Milíka, aby prohlásil jeho manželství s Adélou za neplatné. Adéla nesouhlasila a rozhodla se bojovat za práva svá i práva svých dětí. Dovolávala se až papeže Inocence III. Přemysl Otakar I. nečekal na výsledek odvolání a ihned po rozsudku biskupa se oženil s princeznou Konstancíí. Církevní proces se vlekl dlouho až do roku 1211, kdy Adéla zemřela. (POLC, 1988) Přemyslova druhá manželka Konstancie byla dcerou uherského krále Bely III. z rodu Arpádovců a Anežky de Châtillion. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Co vlastně víme o ženě, která dala život nezapomenutelné světici Anežce?

Konstancie byla významnou postavou v životě Anežky, ale ani ona to zpočátku neměla jednoduché. Jak bylo v té době zvykem, byla hned jako mladá slečna zasnoubena s Fridrichem, synem Fridricha I. Barbarossy. Ke svatbě ovšem nikdy nedošlo. Její snoubenec zemřel na jedné z výprav do Svaté země. Poté se setkává se svým budoucím mužem Přemyslem Otakarem I. Konstancii sužovala v prvních momentech manželství skutečnost, že do sňatku s Přemyslem Otakarem I. vstoupila neprávem. Následně bylo prohlášeno papežskou kurií Přemyslovo první manželství za neplatné. (LIŠKA, 2017)

Sňatek Přemysla a Konstancie byl naplněn narozením devět dětí. Jedním z nich byla Anežka Česká. Jako první královské dítě se narodil chlapec Vratislav, tomu ovšem nebyl dlouhý život dopřán a tak zanedlouho umírá. Druhorozená Judita se stala chotí Bernarda ze Sponheimu, Anna se provdala za slezského knížete Jindřicha II. nazývaného pobožný, další z dětí Anežka zemřela ve velmi brzkém věku. Poté se narodil Václav, budoucí český král, následoval Vladislav, Přemysl, Blažena a konečně Anežka. O většině dětí Přemysla Otakara I. a Konstancie je známo jen opravdu málo. (POLC, 1988)

Jedna z dalších snah Přemysla Otakara I. byla spolupráce s Uherskem. Z toho důvodu zaslala Konstancie darovací listiny Uhersku, umožňující správu kostelů a klášterů, čímž dávala najevo svou štedrost a vnitřní dobrotu. Dále také založila klášter cisterciáček u Tišnova. V této době bylo velmi běžné zakládání klášterů hlavně u manželek králů. Kláštery sloužili k poslednímu odpočinku, ale byly i místem, kde se rozvíjelo ošetrovatelství. Většina královen trávila stáří ve svých kláštorech, kde i posléze umíraly. Královna Konstancie nebyla výjimkou. Svým postojem k životu a nákloností pomáhat druhým nadmíru inspirovala svou dceru Anežku. Ještě během života jí byla vzorem a obrovskou inspirací pro život. Jednou ze zajímavostí, o které se vyprávělo, bylo snové proroctví královny Konstancie. (POLC, 1988)

Právě v úryvku z knihy *Legenda blahoslavené Anežky a čtyř listů svaté Kláry* přepsané z latiny historikem J. K. Vyskočilem se dozvídáme o zvláštních pocitech, které Anežčina matka měla již před jejím narozením. *Její matka, když ji ještě v životě nosila, viděla sen, zjevnou to předzvěst věcí budoucích. Zdálo se jí totiž, že vztoupila do komnaty,*

v níž se schovávaly její královské šaty drahocenné a hojné. Pohlédnuvši na ně, viděla mezi nimi viseti tuniku a plášť barvy šedivé a provaz, jimž se opasují sestry řádu svaté Kláry. Když pak se velice divila, kdo tak hrubé a sprosté roucho položil mezi drahocenné její šatstvo, uslyšela hlas jí řkoucí: „Nediv se, neboť to dítko, které nosíš, bude nositi takový oděv a bude světlem celého národa českého!“ (VYSKOČIL, 1934, s.11) Sen, který se dodnes popisuje v legendách o Anežce a který se údajně zdál samotné královně, byl jakýmsi předurčeným krokem do Anežčina života. Jak její matka ve snu viděla, že dcera Anežka se stane členkou církevního řádu klarisek, se stalo skutečností. (BAUER, 2012)

Anežka již jako dítě měla život naplánovaný svým královským otcem. V těchto dobách bylo praxí, že otcové provdávali své dcery pouze členům vládnoucích či přinejmenším vlivných rodů, aby upevnily vzájemné politické vztahy. Již ve třech letech byla Anežka přislíbena polskému knížeti. Její stejně starý snoubenec, nejspíš Boleslav, byl synem Jindřicha I. Bradatého a Hedviky. Z důvodu nízkého věku zasnoubených se však nemohl sňatek uskutečnit hned. Anežčina starší sestra Anna byla již provdána staršímu synovi Jindřichovi II. (SVODOBA, 1988).

V roce 1214 byly Anežka se sestrou Annou zaslány na výchovu do ženského cisterciánského kláštera v Třebnici. Hedvika, matka obou synů, si vzala Annu pod svá křídla. Anežka byla ve věku tří let odtržena od své matky a předána na výchovu do kláštera. Třebnický klášter byl založen pro cisterciáčky knížetem Jindřichem I. Bradatým a jeho manželkou svatou Hedvikou. Při příjezdu Anežky nebyl klášter zcela hotov, stavba stále probíhala. Hedvika se o svůj klášter velmi pečlivě starala. Bylo to místo pro ženy, které neměly jiné útočiště, pro vdovy a sirotky. Právě zde v Třebnickém klášteře se dostalo Anežce prvního vzdělání ve víře a správném chování. Tehdejší kláštery měly funkci vzdělávací, a to nejen pro dívky ze šlechtických rodin, ale i z rodin měšťských. Po třech letech Anežčin mladý snoubenec zemřel. Anežka se musela vrátit zpět domů, což nebylo jednoduché pro malou dívenku, která do té doby vyrůstala se svou sestrou. Starší sestra Anna zůstala v slezském klášteře a zanedlouho se provdala za staršího syna Hedviky. Po návratu domů byla Anežka poslána na další výchovu do kláštera premonstrátek v Doksanech. Klášter se nacházel nedaleko města Litoměřice na řece Ohři. Byl místem,

keré bylo s Anečkou spjato nedávnou historií, protože byl založen okolo roku 1143 Anežčinou babičkou královnou Gertrudou za asistence olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. Doksanský klášter se vyznačoval svou bohatou architekturou, kterou byla například honosná románská krypta z první poloviny 12. století. Tak se přemyslovskému rodu povedlo z doksanského kláštera vybudovat jeden z nejvýznamnějších českých ženských klášterů své doby. Klášter nesloužil jen k výchově mladých žen z vyšších vrstev, ale také jako poslední místo odpočinku. I samotná zakladatelka Gertruda, babička Anežky, si klášter vybrala jako svoje poslední místo odpočinku. (POLC, 1988)

Anežka dospívala, naplno se věnovala svému studiu, ale také si začínala intenzivně všimát prostředí, ve kterém byla vychovávána. Během Anežčina období vzdělávání na území tehdejších Čech byl díky konfliktům Anežčina otce s církví naprostý zákaz bohoslužeb zavedený tehdejším biskupem. Král Přemysl Otakar I. svým nevhodným chováním dosáhl toho, že mu byly zakázány služby církve. Interdikt však nezasahoval až ke klášterům, a tak to nijak neovlivňovalo utváření mladé Anežky. I tak se od svých klášterních sester později dozvěděla, co se díky svému otci v zemi děje. V kláštorech, kde Anežka byla na výchově, se interdikt neprojevil, ale i tak byl v rozhovorech mezi řeholnicemi rozebírán. Po dvou letech v Doksanském klášteře si otec zavolal dceru zpět do Prahy. Obával se, že zdejší řeholnice ovlivní nadmíru Anežčin budoucí život. Jeho obavy se potvrdily, protože láska k Bohu se v Anežce ukotvila více, než by kdokoliv předpokládal. Dnes už nezjistíme, zda na to mělo vliv prostředí, v kterém Anežka vyrůstala, nebo zda byla předurčena stát se boží dcerou. I přesto král Přemysl Otakar I. s Anečkou počítal, viděl v ní ženu, která se zapíše do historie a stane se důležitou postavou v polickém dění celé tehdejší Evropy. (SVOBODA, 1988)

Přemysl Otakar I. měl pro Anežku připravenou tu nejlepší budoucnost. Na jednání v Norimberku dohodl sňatek se synem císaře Fridricha II. s Jindřichem, který měl po svém otci převzít vládu v zemi a nejspíše se i stát budoucím císařem Svaté Říše Římské. Po návratu z kláštera pokračovala cesta Anežky z Prahy do starobylé Vídně. Objevil se však nemalý problém. Doposud byla Anežka vychovávána dle klášterních pravidel, naučila se několika jazykům, základům diplomacie a mnoha praktickým činnostem. Teď bylo ale

zapotřebí Anežku naučit chování a tradicím hodných císařského dvora. Proto byla obratem zaslána na dvůr rakouského vévody Leopolda Babenberského. Znamenalo to změnu celého dosavadního způsobu života a myšlení bohabojné Anežky. Anežka se nemohla smířit s touto životní změnou a začít se učit životu v přepychu a slávě. Snažila se sice navyknout novým ideálům života jako rozmar, nekonečné bohatství a sláva. Zjistila však, že to není jejím životním cílem a že se pro přepychový život na dvoře nenarodila. (POLC, 1988)

Při dosud prostém životním stylu a víře v Boha, kterým byla učena v klášterech, si Anežka nemohla zvyknout na nové tradice. Snažila se najít v tomto nadměrném přepychu cestu a pokračovat ve svém zbožném životě a pomáhat druhým. Díky svému pobytu na dvoře ve Vídni měla možnost se obeznámit s ideály františkánského směru, který významně ovlivňoval tehdejší Evropu. Již v tomto raném věku v ní začala klíčit myšlenka celoživotního působení v klášteře. Dlouhodobě se snažila očistit od hříchů svého otce i celý rod Přemyslovců. (SVOBODA, 1988)

Anežka se celé měsíce, kdy pobývala na vídeňském dvoře, modlila dnem i nocí za vykoupění z nevhodně přepychového života a její prosby byly vyslyšeny. Naprosto neetickým a hlavně nepravým jednáním se podařilo vévodovi Leopoldovi zrušit Anežčino zasnoubení a budoucímu králi Jindřichovi přislíbit svou dceru Markétu. Tak se uskutečnila v Norimberku roku 1225 svatba Jindřicha VII. a dcery vévody Leopolda III. Přestože Anežka nebyla spokojena s životem, který vedla u dvora, bylo to pro ni další životní zklamání a nemalý podraz od blízkých lidí, s kterými doposud trávila čas. Pro mladou dívku, kterou stále byla, nebylo jednoduché pochopit ztrátu dalšího muže. (SOUKUPOVÁ, 1989)

V roce 1225 se čtrnáctiletá vrátila zpět domů k otci na Pražský hrad. Přemysla rozhořčil podraz, kterého se Leopold na jeho dceři dopustil a připravoval vojenské tažení. Anežka krotila otcův temperament a zlost, který v sobě nosil po tomto útoku na jeho rodinu. Po dlouhé době, pobytech v klášterech i na vévodských dvorech, se Anežka vrátila domů a žila poklidný zbožný život po boku své rodiny. Začala vnímat vznik nových okolních řádů jako například řádu chudých, který byl založen sv. Klárou z Assisi. Anežce

se začala líbit myšlenka života v naprosté chudobě a oddanosti Bohu. Obrátila se proti svému okolí a pomalu přešla na stranu chudých. Sv. František ji zaujal svým pohledem na církevní hodnoty. Také byl považován za významného muže, který se nebál říct svůj názor a vyznávat jiný pohled na církev. V této době začala Anežka intenzivně vnímat své okolí, našla inspiraci u své tety Anežky, sestry svého otce Přemysla Otakara I. Tato žena byla abatysí kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě. Když se Anežka začala naplno věnovat svým církevním zájmům, znenadání přišla roku 1228 další žádost o její ruku, tentokrát až z Anglie. Nevíme, zda to bylo přání anglického krále, či politická dohoda mezi královskými rody. Král Jindřich III. projevil zájem o vzdělanou mladou královskou dceru, byl ovšem odmítnut. O pár let později umírá Přemysl Otakar I., což s Anežkou velice otřásl, neboť si uvědomila, že ztratila svého milovaného otce. (SVOBODA, 1989)

Přemysl Otakar I. ve svém životě dokázal obdivuhodné věci. Díky svým diplomatickým schopnostem získal významný dokument Zlatou bulu sicilskou, která mu byla darována za oddanou pomoc císaři. Dokument měl neuvěřitelný význam pro celý rod Přemyslovců, kteří o něj dlouhodobě usilovali, protože stvrzoval dědičný královský titul pro syny vládnoucích králů v přímé linii. V listině byla uvedena zmínka o volbě králů v rodinné politice. Nikdo z německého území nemohl do jejich rozhodnutí zasahovat. Nadvláda skončila a české země se staly pevnou jednotkou na evropské mapě. České země obdržely i další privilegia. Například vládnoucí český král získal možnost účastnit se volby panovníka celé Svaté Říše Římské. Díky těmto krokům se české země pod vládou významného českého rodu Přemyslovců vyšplhaly mezi nejprestižnější státy. Přemysl Otakar I. po zkušenostech s bojem o trůn zavedl pravidlo primogenitury. Neslo informaci, že na trůn má nárok vždy otcův prvorozený syn. (LIŠKA, 2016)

Po smrti krále Přemysla Otakara I. žádá o Anežčinu ruku německý následník trůnu Jindřich VII. Dokonce žádá o sňatek i sám ovdovělý císař Fridrich II., otec Jindřicha VII. Cílevědomá Anežka se však nenechala ani žádostí samého císaře zviklat. (W. SETON, 1915) Po otcově smrti nasedá na český trůn nový král Václav I., syn zemřelého panovníka a také bratr Anežčin. Boje o ruku královské dcery nebyly stále u konce. Anežka se rozhodla, že v tomto směru jí nebude nikdo určovat, koho si má vzít. Soustředila se na sebe, jelikož

se jednalo o její budoucí život. Tajně se vydala až k samému papeži Řehořovi IX. s žádostí o ruku Ježíše Krista, kterému jedinému chtěla patřit. Sám papež proti vůli boží jít nemohl. Vše, co byla třeba, s pokorou schválil. Anežka tak mohla následně s klidem v duši odmítnout další nabídky k sňatku. Velice výstižným způsobem to později popisuje italský básník Francesco Petrarca, když charakterizuje císaře Fridricha II. jako nevhodného manžela pro Anežku Českou. Nazval ho *kladivem na církev*. (SVOBODA, 1989, s. 27). Anežka se rozhodla pro svou budoucí cestu, pro cestu, kde bude kráčet po půdě boží a bude se moci naplno věnovat pomoci druhým, nemocným a těm, kteří to opravdu potřebují. (SVOBODA, 1989)

4 ANEŽČINA STAVBA KLÁŠTERA V RODNÉ PRAZE

Tato kapitola se bude týkat Anežčiny tvorby v rodné Praze. Vysvětlíme, jak se Anežka popere s údělem božího daru a jak bude pomáhat druhým. Po zmíněných útrapách v manželské politice a dlouholetých bojích o její ruku a majetek se nakonec Anežka usídlila ve své rodné Praze, kterou tolik milovala. Anežka na svou tehdejší románskou Prahu nedala dopustit. Půvabné město se vzpamatovalo z dlouholetých útrap a stalo se centrem nábožensky založeným i kulturním, na čemž měla podíl i sama dcera králova. Struktura Prahy se dělila na kostely, kláštery, paláce, hrady a kamenný most. Díky tomu Praha patřila k nejvýstavnějším městům Evropy. (KYBAL, 2001)

Anežka měla schválení i nejvyššího církevního představitele Řehoře IX., který držel pod svou ochranou celé České království a neměl žádný důvod Anežčiny plány s církví nepodpořit. Anežka se tak s klidným svědomím mohla věnovat svým zájmům. Žila v období, kdy se zakládaly nové církevní řády. Klára z Assisi zakládá řád chudých paní, což byla ženská obdoba řádu sv. Františka z Assisi. Náplní existence obou řádů byla naprostá skromnost a život v chudobě, což výrazně kontrastovalo s tehdejšími způsoby života společnosti. Tento trend se rozvíjí napříč celou Evropou. Anežka se dozvídá o podobných změnách ve své blízké rodině. Teta Anežka – abatyše benediktýnek na Pražském hradě svými skutky výrazně ovlivnila její přesvědčení. Pratec Hedvika po smrti svého manžela vstoupila do kláštera v Třebnici. Výrazný vliv na Anežčinu budoucnost má sestřenice z matčiny strany Alžběta Uherská – Durynská. Po její předčasné smrti se Anežka rozhodla pokračovat v jejich šlépějích a společně s matkou Konstancí založily špitál na pravém břehu Vltavy v blízkosti kostela sv. Haštala. Špitál v tehdejších dobách neznamenal jenom nemocnici, ale bylo to místo pro nemocné, chudobinec a také útulek pro ty, kteří neměli, kde přespávat. Rok 1231 se stal pro Anežku velmi významným, protože položila základy svého kláštera sv. Františka v Praze. (SVOBODA, 1989)

Pro vybudování Anežčina kláštera v Praze bylo potřeba i finanční podpory, kterou prozatím Anežka pokryla svým královským věnem, a později jí pomohla celá rodina.

V hlavě se jí zrodila myšlenka vstupu do řádu klarisek. Spolu s očekávanými františkány přijíždí do Prahy i pět žen, které zastupují řád z italské Assisi. Sám Anežčin bratr, král Václav I., přivedl o rok později mužskou větev františkánů do Prahy a vybudoval pro ně klášter minoritů sv. Jakuba. Tato mužská větev měla příznivý vliv na tehdejší městskou společnost. (SVOBODA, 1989)

4. 1. PRVOTNÍ MYŠLENKY KE STAVBĚ KLÁŠTERA

K pochopení Anežčiny činnosti v Praze je třeba se zaměřit na to, z čeho její plány vycházejí, a na osoby, které byly Anežce inspirací. Důležitým aspektem v jejím životě je právě řád Františkánů. Informace potřebné pro seznámení se s politikou klášterních řádů čerpala Anežka od samotného sv. Františka z Assisi. Brala ho jako velikána své doby, který zřídil vlastní řád. Bratrstvo řádu se chovalo dle řeholních pravidel sepsaných jeho zakladatelem, což znamenalo žít podle evangelia v naprosté chudobě. Tato myšlenka se zalíbila i samotnému papeži a proto byl zanedlouho řád schválen. Řád nabíral na síle a začal se rozšiřovat Evropou. Pro Anežku se stal novým pochopením života. Zajímavostí, která byla s tímto řádem spojena, bylo založení ženské komunity. Sv. Klára byla ženou, která podobně jako Anežka pocházela z vyšších vrstev, ale rozhodla se oddat bohu. A tak této ženě vděčíme za vytvoření ženské komunity v klášterních řadách. Pod záštitou sv. Františka se vytvořila komunita prvních řádových sester - klarisek. Jejich život byl odlišný od života v mužské komunitě. Klarisky si stanovily svá vlastní pravidla a nezajímaly se o oblast kazatelskou, spíše se orientovaly na pomoc nemocným a péči o ně. Neustálé boje byly v této době každodenní rutinou a zraněným se nedostávalo patřičné pomoci. Toto měly změnit právě klášterní sestry. Jejich působení bylo spjato s obdivuhodnými myšlenkami a tak jim byl samotným kardinálem brzy udělen soubor řeholních pravidel, který stanovil jak, se mají chovat a jakou činnost vykonávat, jehož součástí byl i život v naprostém odloučení a odpírání. (SOUKUPOVÁ, 1989)

Jednou z prvních urozených žen, která vstoupila do klášterních řad, byla sestřenice Anežky Alžběta Durynská. Do kláštera vstupuje až po smrti svého muže a věnuje se pomoci druhým a nemocným, pro které zakládá svůj první špitál. Zanedlouho poté však

umírá. Nicméně Alžběta svým sestoupením z královských řad do těch klášterních způsobila nemalé pobouření. Anežka, která měla díky rodinným vazbám možnost seznámit se s životem královny, vzhlížela k jejím činům. Nebylo obvyklé, aby takto postavené ženy opouštěly svá královská místa. A pokud ano, většinou k tomu měly pádný důvod, kterým bývaly například rozpory v rodině. U Anežky to bylo odlišné. Se svou rodinou vycházela velmi dobře možná až nadprůměrně, jak popisují samotní historici ve svých knihách. Díky svému dlouholetému vzdělání v kláštřích a také v politických záležitostech si zpravidla dobře uvědomovala, co si může dovolit. (SOUKUPOVÁ, 1989)

Anežka začíná s výstavbou pražského špitálu, který má sloužit sestřím františkánského řádu. Byla to obrovská událost jak pro Anežku, tak i pro celé město. Praha vzrůstala k výšinám. Románský sloh ovládl všechny budovy, které se zde stavěly či už postaveny byly. Kolem celé Prahy vyrostly hradby, které měly město chránit. Novodobý král Václav I. se svou sestrou Anežkou vycházel velmi dobře, proto se jí rozhodl přidělit na stavbu jejího špitálu pozemek na břehu řeky Vltavy. Poblíž se nacházel kostel sv. Haštala. Nový špitál začal růst na periferii města. Obecně klášterní řády neměly tendence usazovat se na nápadných místech, raději zůstávaly schovány mezi dalšími honosnými budovami nebo v klidnějších oblastech. (SOUKUPOVÁ, 2015)

V době, kdy se románská Praha měnila v gotickou, opustila Anežka jako vůbec první šlechtična rodinné sídlo a přesídlila níže k řece Vltavě, kde začala realizovat své plány. Tyto okolnosti dle odborníka dr. Birnbauma měnily středověkou Prahu v neobyčejné město. V hlubokém středověku se město pyšnilo svou kamennou architekturou. Město se členilo do nejrůznějších částí. Nejobydlenější místa byla pod Pražským hradem v dnešních Hradčanech a na Vyšehradě. Nynější nejznámější náměstí Staroměstské bylo tehdy hlavně obchodním centrem. Již tehdy se Praha členila do národnostních či náboženských komunit, jako například německých či židovských. Král Václav udělil německé menšině právo žít v Praze se stejnými pravidly jako česká společnost. (KÝBAL, 2001)

Historici nedokázali nikdy přesně stanovit, kdy Anežčiny myšlenky pro stavbu

špitálu vznikly. Dle legend našla Anežka inspiraci u své sestřenice Alžběty Durynské, kterou jsme již zmiňovali jako ženu, která se mezi prvními vzdala života v přepychu a zvolila cestu k Bohu. I když se se svou sestřenicí Alžbětou v životních myšlenkách podobaly, Anežka se vyjímalala svou schopností pracovat s lidmi a porozumět lidským potřebám. Jako dcera králova měla obrovskou výhodu, jelikož o finanční prostředky neměla nikdy nouzi. Starost o špitál svěřila samostatnému řádu křižovníků s červenou hvězdou. Další část svěřila pod ochranu papežské kurie. Později král Václav přijal Anežčin špitál pod svá křídla. Z pohledu tehdejší Evropy vzniklo v Praze neobvyklé místo, které předstihlo svou dobu. Jelikož se povědomí o Anežčině špitálu rozneslo po celém českém území, doslechl se o její charitativní činnosti i další z jejích bratrů Přemysl, markrabě moravský. Daroval Anežce jako projev náklonnosti a úcty veškeré finanční výnosy vsi Rakšice na Moravě. Pro Anežku to znamenalo další finanční podporu, jelikož výtěžek z této vsi, putoval do nově postaveného špitálu. Anežčin špitál nesloužil pouze jako nemocnice, ale také jako chudobinec, a proto finanční podpora patřila těm, kteří ji opravdu potřebovali, chudým a nemocným zároveň. Další dar přišel od Anežčiny matky Konstancie, která věnovala špitálu většinu svého majetek. (KÝBAL, 2001)

Období, ve kterém Praha pomalu a jistě opouštěla styl románský a přecházela do stylu gotického, se projevilo i v rozsáhlém stavebním díle Anežky. Zatímco Anežčin otec Přemysl Otakar I. se převážně věnoval politickým záležitostem, nadaná Anežka pronikla i do umění a do svého nového díla zakomponovala i prvky gotického stylu. Stavba špitálního komplexu probíhala nezvykle rychle, i když byla neobvyklých rozměrů. Během tří let byl základní komplex hotov a to jak část pro mužské bratrstvo, tak i pro klášterní sestry. Práce na klášterním komplexu byla pýchou jak pro královskou rodinu, tak i pro měšťskou šlechtu a lid žijící v Praze. Zájem dělníků byl tak vysoký, že svou práci brali jako poslání Boží a pracovali zadarmo. Anežka dbala i na pohodlí klášterních sester a tak v jejich části nechala vybudovat zahrady, které sloužily k odpočinku. O výzdobu kláštera se postarala celá Anežčina rodina a nejbližší šlechta. Král Václav obohatil klášter o zlatý kalich zdobený drahokamy, o obrazy a další drobnosti, které zdobily útroby kláštera. Další, kdo z rodiny obdaroval klášter svými drahocennostmi, byla sestra vévodkyně Anna. (KYBAL, 2001)

Dekoratívni prvky v obrovském klášterním komplexu z počátku stavby byly vskutku uměleckými díly. Václav Mencl, známý historik pražského umění, hodnotí tehdejší stavbu svými slovy: *Nejstarším členem celé skupiny Na Františku je dvoulod' kostela sv. Františka, postavená ještě románským rádkovým zdívkem, avšak opatřena již konsolami a příporami pro žebrovou klenbu. Zde nalézáme jak nejstarší české gotické kružby, tak i francouzské bobulové hlavice a náběžní štítky v patkách žeber.* (KYBAL, 2001, s. 90-91) Na druhotný proces stavby opět nahlíží pražský historik Václav Mencl a pokračuje ve svém dobovém popisu Anežčina komplexu: *Další stavební stadium, znamená chór kostela sv. Františka a přestavba sousední oratoře jeptišek s kaplí Máří Magdaleny. Je to stále ještě raná gotika burgundská, hlavice košové a bobulové a přípory pro žebrové klenby. Nejmladším členem skupiny je kostel sv. Salvátora: jeho triumfální oblouk i chórový závěr mají již za sebou klasický stupeň katedrály remešské a míří již do gotiky poklasické, jež hmotné články stavby zřetelně vertikalisuje a odhmotňuje.* (KYBAL, 2001, s. 91) Z názoru historika Václava Mencla vyplývá naprosté propojení uměleckých stylů v klášterním komplexu. Autor dále detailně rozebírá stavební prvky, kde se kříží oba umělecké směry.

Do chodu kláštera se zapojila i matka Konstancie darováním pozemku špitálu sv. Františka a založením kláštera cisterciacek v moravském Tišnově. Tímto mohla královna stále sledovat situaci stavby kláštera a být co nejvíce nápomocna. Klášterní komplex obdržel od krále Václava roku 1234 prohlášení naprosté ochrany, svobody a výsadní práva. Klášter byl obdarován stejnými pravidly jako kostel vyšehradský, který již od svého založení spadal pod nadvládu Vatikánu. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Po dokončení stavby do kláštera vstupují dcery z šlechtických rodin. Samotná Anežka se rozhodla konečným verdiktem změnit svůj osud, odhodit královské bohatství a rovněž vstoupit do svého kláštera. Zpráva se rychle šířila Evropou, až doputovala k papeži. Papež Řehoř IX. neváhal a významnou a obdivuhodnou Anežku Přemyslovnu jmenoval abatyší vzniklého kláštera na Františku a taktéž zasvětil klášter pod svou ochranu. Tímto činem Anežka zahájila svůj řeholnický život v myšlenkách sv. Františka a sv. Kláry a následovala je, což znamenalo život, který si dnes málokdo umí představit. Z pohledu

historiků byl úděl života Anežky samotným božím posláním. V blízkosti bran kláštera přibyl konvent minoritů, který měl přesná pravidla a byl určen pro potřeby klášterních sester. V české Assisi vzniká první historicky daný klášterní komplex, který propojuje jak ženskou, tak i mužskou část. (SVOBODA, 1989)

4. 2. ANEŽČIN VSTUP DO BRAN KLÁŠTERNÍCH

V polovině roku 1234 Anežka Přemyslovna jako hrdá králova dcera konečně ukončila trápení svého už několikrát odřeknutého srdce a rozhodla se vstoupit do manželství se Synem božím. Vydala se ve šlépějích svých předchůdců, jako byli sv. František a sv. Klára. Spíše se přikláněla k myšlenkám sv. Kláry, protože žena při vstupu do bran klášterních měla ztížené podmínky. Při vstupu do kláštera se sv. Klára musela v některých ohledech přizpůsobit. Sv. Klára musela odhodit hodnotný šat a vyměnit ho za klášterní roucho a své nádherné dlouhé vlasy musela zkrátit. Takovému dramatickému procesu se Anežka chtěla vyvarovat už jen ze svého rodinného postavení. (KYBAL, 2001)

Svatební den byl podle legend pro Anežku významným krokem v jejím duchovním životě a navíc zpečetěn honosným obřadem. Rodina pojala její vstup do kláštera se vši úctou. Obřadu se účastnila velká část rodiny i šlechty. V pravé poledne dorazila do chrámu samotná Anežka v překrásných svatebních šatech. Přistoupila k oltáři, kde stál pražský biskup Jan a dalších sedm biskupů z nejrůznějších oblastí. Při příchodu se Anežka poklonila a začala s modlitbou. Dalším krokem byla závěrečná výměna drahocenných královských šatů za obyčejné řeholní roucho ve vybledlém šedém odstínu. Anežka v tento den upustila obrovský kámen zármutku, který v sobě nosila po tolika zklamáních v manželské politice a tak vstoupila do posledního manželství s tím nejvyšším. Po Anežce následovaly ještě další ženy, které čekaly na vstup do kláštera. Po ukončení obřadu proběhla mše svatá. Po tak náročném dni byla uspořádána oslava v jednu ze slavnostních sálů v ženské části kláštera. Již tehdy byl zasedací pořádek nutností. Jedna část stolu patřila královské rodině, v druhé části stolu zasedli církevní představitelé i představitelky s novými členkami církevních řádů a také další členové šlechty i rytířských řádů. (KYBAL, 2001)

Vstup samotné zakladatelky byl neuvěřitelným počinem, který zasáhl jak rodinu Přemyslovců, tak i samotnou církev. I když nikdo z nich nebyl proti skutku Anežky, její rozhodnutí bylo opravdu nečekané. Opuštění její hodnosti královské dcery či princezny ale přebila jiná skutečnost, že se v podstatě zasnoubila s Bohem, což bylo první zasnoubení, které už nikdo nemohl vzít zpět či nějak překazit. Samotný papež, který celý Anežčin život sledoval její zbožné činy, napsal list, v němž popisuje svou vyzařující radost z Anežčina rozhodnutí stát se ženou, která dobrovolně opustila bohatství a jistotu svého domova a vrhla se do bohem darovaného poslání. V dopisu papež poukazuje na pannu Anežku Římskou, která svými činy napodobuje její cestu. Tímto dopisem odpovídá na žádost krále a biskupa pražského o přijetí kláštera a špitálu sv. Františka pod ochranu apoštolského stolce a daroval jim už od krále Václava slíbené svobody a navíc přidal ještě další privilegia. Posléze zasílá papež další dva listy s důležitými informacemi. Jeden list byl zaslán do řádu menších bratří, bratru Janovi v Sasku, druhý list byl zaslán bratru Tomášovi do Čech. List nesl informaci o Anežčině budoucí cestě, což znamenalo, že se stala abatyší kláštera sv. Františka. Papež tímto činem dává Anežce kompetenci starat se o chod kláštera dle jejího nejzdravějšího uvážení. Tyto Anežce darované kompetence nesly důležitou informaci o tom, že si papež nesmírně považuje její práce. (SOUKUPOVÁ, 2015)

V počátcích svého řeholnického života Anežka působila jako naprosto bezchybná žena, která je hodna své funkce. Její tvrdá královská výchova v klášterních institucích se opravdu nezapřela a projevila se v jejím rozhodování. Anežka udržovala kontakt i se samotným papežem Řehořem IX., stále ho formou dopisů informovala o její řeholní činnosti v Praze. Jak bylo psáno v dopisech od sv. Kláry, držela se jejich plánů a aktivně se s ní dělila o aktuální informace. V dopisech se sv. Klára nadšeně rozplývá nad rozvojem řádu františkánů a popisuje Anežku jako svou zbožnou sestru. Část korespondence mezi sv. Klárou a Anežkou se dokonce dochovala dodnes. (SVOBODA, 1988) Díky výměně korespondence mezi sv. Klárou a Anežkou se vytvořil mezi těmito středověkými ženami přátelský vztah. Vztah pouze korespondenční ve formě myšlenek ukládaných na papír, ze kterých je patrné jejich vzájemné porozumění. Obě vyznávaly ideály sv. Františka a byly mu celým svým životním stylem oddány. Tak sv. Klára rozšiřovala svou víru nejen na území italské Assisi, ale i daleko za hranicemi Itálie. (KYBAL, 2001)

Anežka vyslovila svůj řeholní slib, což znamenalo nevratný vstup do církevních řad. Přijala pod svá křídla prvotní myšlenky sv. Františka, které obsahovaly zatím nepotvrzená řádová pravidla klášterních sester. Celý řád františkánů nebyl v nejvhodnějším rozpoložení, protože ve vnitřních kruzích vládla nejistota a různorodost názorů, což nabylo vhodné. V korespondenci, kterou Anežka vedla se sv. Klárou, byly uvedeny právě i snahy o uzákonění prvotních pravidel. Tehdejší pravidla, která vymyslel sám svatý František, se uchovaly pouze v klášteře sv. Damiána v Assisi. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Rozdíl mezi sv. Klárou a Anežkou byl značný. I když myšlenkami byly na jedné vlně a vyznávaly totožný způsob víry, osobnostně se lišily. Sv. Klára pocházela ze šlechtické rodiny z malebného městečka v italské Umbrii. Klářina rodina neměla nijak zvláštní vztah k církvi a ani její předci nevykonávali službu Bohu. Anežka byla ženou vysoce postavenou a narozenou v královském náručí. Vzhlednout se mohla ve svých předchůdkyních, které sloužily Bohu. Její rod byl jedním z nejvýznamnějších evropských rodů. Dostala se jí nejvyššího vzdělání ve všech podstatných oblastech. Sv. Klára skoro žádné vzdělání neměla. Byla vychovávána jen v kruhu rodinném a víry se jí dostalo z kostela, který sama navštěvovala. I tak se dvě rozdílné životní cesty setkaly a spojily své církevní ideály. Anežka si před finálním vstupem do kláštera zvolila cestu jako členka u nově vzniklého řádu klarisek. (KYBAL, 2001) Přečasnou Itálii v době sv. Františka a sv. Kláry popsal náš významný český spisovatel Karel Čapek ve svých Listech o Itálii. Právě tento významný spisovatel dokázal popsat italskou krajinu a poutavě přiblížit podobu těchto končin. Spisovatel popsal detailním způsobem každý kout této země. Zaměřil se i na oblast Umbrie. Vyprávěl o malebných a překrásných koutech této oblasti a popisoval, jak ji Bůh bohatě obdařil. (ČAPEK, 1980)

Jako první obyvatelky Anežčina kláštera přijíždí do Prahy italské řádové sestry z Assisi. Byly to učenkyně, zakladatelky sv. Kláry, přemístěné na požadavek papeže. Poté se přidává osm šlechticů z vysoce postavených českých rodin. Bratři z mužské části měli také italské kořeny. V druhé části Prahy se nacházel klášter sv. Jakuba, kde bylo seskupení minoritů, ti ale s Anežčíným klášterem nebyli propojeni. Pocházeli ze saské provincie. Historici se domnívají, že většina z nich byla národnosti německé a v Praze se rovněž

starali o lid z německé komunity. Za těchto okolností byl Anežčin klášter tvořen italským i českým obyvatelstvem. (KYBAL, 2001) Anežčiny nové myšlenky o navrácení původních pravidel se nelíbili menším bratřím z kostela sv. Jakuba. Tak vzrůstal neklid mezi těmito dvěma komunitami. Papež dne 4. září 1234 zasílá list biskupu Janovi, aby klášter sv. Františka nenapadali, neboť spadá pod jeho ochranu. Z toho vyplývá, že kdo naruší majetek pod papežkou ochranou, bude nést církevní následky. Klášter sv. Františka byl díky Anežce rovněž pod ochranou Apoštolského stolce. Je známo, že mezi klášteřem sv. Jakuba a sv. Františka začal dlouholetý spor. (SOUKUPOVÁ, 2015)

5 ANEŽKA ŘEHOLNICÍ SVÉHO KLÁŠTERA

Když se Anežka ukotvila na své pozici abatyše kláštera sv. Františka v Praze, začala se starat o rozsáhlý klášterní komplex, což nebylo jednoduché. Mnoho lidí znamená řadu nejrůznějších problémů, se kterými se zakladatelka musela potýkat každý den. V této části se podíváme na problematiku a popíšeme dopodrobna každý kout klášterních prostorů. Zjistíme, jak se stavěla k nově přidělené pozici, jako abatyše kláštera v Praze.

5. 1. KLÁŠTERNÍ PROSTORY A JEJICH FUNKCE

Rozčlenění kláštera bylo velmi náročným krokem. Každá část musela mít své opodstatnění a své využití, jak pro část ženskou, tak i mužskou. Anežka neměla dosud zkušenost s tím, jak má taková stavba vypadat. Vzhledem k tomu, že v té době mnoho ženských klášterů nebylo, musela se Anežka spoléhat často jen na svou intuici. Nemalou inspiraci jí poskytli pobyty v již existujících ženských kláštřech, jako byly například benediktinky u sv. Jiřího. Její vzpomínky putovaly hluboko do dětství do doby, kdy byla vychovávána v klášteře cisterciánek v Třebnici a klášteře premonstrátek v Doksanech. I tak ale neměla žádný vzor pro vznik ženského kláštera Františkova řádu. Z doslechu věděla, jak vypadá klášter sv. Kláry u sv. Damiána, o němž jsme mluvili už v přechozí kapitole. Tento objekt neměl prvky klášterní, byl ale poupraven pro život a práci řádových sester. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Primární věc, která nás zaujme při pohledu na Anežčin monumentální komplex, je kombinace dvou uměleckých stylů románského a gotického. Pozdní románský styl zde využívá prvků, jako bylo zpracování kamene na typický motiv kvádrového zdiva. Tyto prvky byly zakomponovány do hlavní a postranní části kostelní lodi. Důkazem kombinací obou stylů je tvar gotické klenby posazené na románských stěnách. V hlavní i postranní lodi je viditelný trojitý systém oblouků. V jedné části klenby se nachází kalichová hlavice,

kteřá na sobě nese zdobící část zakřivené konzoly. Seskupení zdobných částí překrývá čtyřhranný krycí panel. (SOUKUPOVÁ, 1989)

Stavebním jádrem celého objektu byla lodní část kostela sv. Františka, která měla dvojí členění. Zde se nacházel výše zmíněný systém klenutí. Na tuto základní část se postupně připojovaly další klášterní objekty. Už v počátcích klášter zaujal svou krásou a neuvěřitelnou velikostí. Jak vlastně celý klášterní komplex vypadal, se povedlo zrekonstruovat po hloubkovém archeologickém výzkumu archeologa Ivana Borkovského v roce 1940. Byla zjištěna funkčnost většiny klášterních částí. Po důkladném výzkumu byly nalezeny artefakty kleneb postranních lodí kostela. Hlavní kostel kláštera se dělil na několik částí, které se popisovaly pomocí světových stran. Důležitou dominantou kostela byl oltář, který se nacházel v hlavní lodi podél východní stěny. Oltář nacházející se hlavní části kostela byl významný tím, že zde Anežka podstoupila proces vstoupení do církevního života a tím získal kostel vážený královský punc. Anežka myslela opravdu na vše a hlavně nedala dopustit na své klášterní sestry, starala se o ně po všech stránkách. Dle pravidel nemohly klášterní sestry pobývat na místech, která byla otevřena lidem vstupujícím do kostela či kláštera. Tak musely mít speciální místa, kde mohly během těchto akcí pobývat. Byl zde vytvořen speciální průchod, který pokračoval na tribunu ve výšce prvního patra na severní straně kostelní lodě. Byl chráněn mříží a zacelen speciální látkou, aby nebylo skrz nic vidět. Dle stanovené řehole mohly mši poslouchat pouze na místě, které bylo odděleno stěnou. Podobná dispozice byla využita i v klášteře sv. Damiána v Assisi. Ke zdi kostela sv. Františka byl přistavěn obrovský konvent klarisek. Zajímavostí je, že při stavbě kláštera byl využit naprosto nový odlišný stavební materiál, kterým byla cihla. Byla to první budova v Praze, kde se tento materiál použil. Cihla byla považována za levnější variantu a práce s cihlou byla jednodušší a značně rychlejší. S cihlovými budovami se Anežka setkala v klášteře v Třebnici. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Další části kláštera, který se nacházel u severní zdi, byl kapitulační sál. Sál klášterní sestry využívaly k organizačním záležitostem. Právě zde se s abatyší Anežkou scházely a řešily nejrůznější problémy ohledně kláštera. Vedle této síně se nacházela malá místnůstka, která patřila samotné abatyši Anežce. Je zajímavé, že Anežka myslela

i na samu sebe a vytvořila si svůj skromný osobní prostor. U jedné ze stěn kapitulačního sálu se nacházelo překrásné schodiště, které vedlo do vyššího poschodí konventu. V konventu řádových sester se nacházel obrovský sál, který se vyznačoval svou výjimečnou rovnou stropní architekturou. Byl středovou dominantou celého objektu. Ve středu sálu byl silný sloup, který byl propojen klenbami. Už na první pohled tento sloup napovídá, že místnost měla mít jiný účel a měla být více členěná. Jelikož se na historických výzkumech podílelo více archeologů, jeden z dalších výzkumů E. Pochitonové objevil v západní části původní kuchyňské zařízení a místo, kde se zatápělo. Tato oblast sloužila k přípravě jídla a všeho potřebného pro celý klášter. Zde se scházely řádové sestry hlavně z pracovních důvodů, ale také tento sál sloužil jako refektář – jídelna pro klášterní sestry. V prvním patře konventu se nacházela místnost, kde řeholnice ulehávaly ke spánku a také zde byla část oddělená pro přestárlé a nemocné sestry a pro jiné nemocné (SOUKUPOVÁ, 2015).

Díky důkladné práci historiků máme dochovaný spis z roku 1233, který informuje o tom, že v ženském klášteře byl vystavěn špitál. Po archeologickém výzkumu, který proběhl mezi roky 1953 až 1955, bylo nalezeno několik původní části úlomků. Součástí špitálu byla i kaple a celý objekt se nacházel východně od lodi kostela sv. Františka. I když Anežka dala svému klášteru všechno ze svých myšlenek a představ, musela se držet pravidel církve. Na Anežčin klášter zapůsobil vliv kláštera cisterciáček, což se projevuje na základních stavebních částech kláštera, ale v několika zásadních místech se odlišoval. Naprostým odlišením od cisterciáček byla místa právě jako východní část příbytku pro klášterní ženy. Bohužel žádná přesná pravidla pro stavbu a rozložení kláštera v té době ještě neexistovala. Na druhou stranu díky tomu se zde projevil nápady pocházející od samotné zakladatelky. Nový klášter, který vyrostl na půdě pražské, se projevil jako nová dominantní gotická stavba v Čechách. Stal se tak pokrokovým stavebním komplexem v celé Evropě. Dominantní velikostí, kterou se Anežčin klášter vyznačoval, propracovanými plány zakladatelky a také dokonalostí vystihujících i ty nejmenší detaily se zapsal mezi vyhlášené stavby. (SOUKUPOVÁ, 1989)

5. 2. CHOD KLÁŠTERA A VZNIK NOVÝCH PRAVIDEL

Po dostavbě základních pilířů klášterního komplexu se Anežka musela postarat o samotný chod svého nově vzniklého kláštera. Věnovat se musela stránce finanční i stránce morální. Pravidelné informování církevních hodnostářů v Římě bylo nutností k udržení si dobrého vztahu s církví a také své nové pozice jako abatyše kláštera sv. Františka. Po dobu čtyř let se dochovalo více než dvacet spisů od papežské delegace psané do pražského Anežčina kláštera. Spisy odrážely informace a odpovědi na aktuální problémy na českém území. Její úplná oddanost myšlenkám a cílům hnutí Františkánu se dostala i za hranice českého území. Anežka se také musela vypořádat s dary od královské rodiny či ostatních šlechticů. Musela své klášterní dary převést na majetek špitální, aby tím zachovala klášterní chudobu, což v té době bylo řeholní nutností. Následně musela zabezpečit majetek špitálu tak, aby s ním nemohl nikdo svévolně nakládat. Jejím budoucím cílem bylo vytvoření charitativní organizace, která bude dotovaná královským rodem. Díky podpoře celé své rodiny vedla boj s chudobou. Příkladem může sloužit dar bratra Anežky markrabího Přemysla, který daroval klášteru svou vesnici Rakšice. Ta svým výnosem financovala stavbu kláštera sv. Františka v Praze. Rozhodl se potvrdit svůj dar pro pomoc chudým ve špitále a tak vypsals listinu i s potvrzením samotného krále. Dokonce i matka Anežky Konstancie stvrdila svůj darovaný majetek listinou a statky darovala špitálu. Na její žádost papež stvrdil darovaný majetek špitálu, potvrzení přišlo z Říma na třech písemných dokumentech. Jeden z těchto dokumentů byl přímo adresován abatyši pražského kláštera, což Anežku nesmírně potěšilo. Papež rozhodl a přidělil ke klášteru přilehlý nejmenovaný špitál s pozemky a jeho výtěžek měl být využit ke klášterním potřebám. (SOUKUPOVÁ, 1989)

Anežka pokračovala v pravidelné komunikaci s papežem, se kterým si velmi dobře rozuměla, a on jí na oplátku pomáhal a vycházel vstříc. Zmínila se, že život klášterních sester byl finančně náročný a že nemohl vystačit pouze z milodarů. Jeden z prvních dokumentů, který byl přijat od papeže v roce 1235, nesl zprávu týkající se financování kláštera. Všechn výtěžek ze špitálního majetku byl využit pro živobytí klášterních sester.

Anežčinou prosbou bylo, aby špitál setrval po boku klášterního komplexu. V následujících významných dokumentech vydaných papežem se tedy znovu objevuje zmínka o vlastnictví klášterního komplexu a špitálu. Zde bylo uvedeno a hlavně stvrzeno, že celý objekt spadá do vlastnictví rukou církevních. Byly vydány podmínky, kterých se klášterní komplex musel držet. Jedna z nich obsahovala informace ohledně ženské části kláštera. Chod kláštera byl veden podle vzoru řehole sv. Benedikta. Všechno vlastnictví bude spadat pod klášter a výnos bude osvobozen od tehdejších daní. Dále byla v dokumentech zpráva, jak by mělo být nakládáno s novými členy kláštera. Do kláštera mohli vstoupit lidé nezávislí, popřípadě lidé, kteří chtěli uniknout svému osudu a stát se členy klášterního společenstva. Poté už nesměli klášterní komunitu opustit. Klášter byl zbaven všech finančních odpovědností. Vedoucí pozici v klášteře zaujímala abatyše. Dle těchto principů probíhal život v pražském klášteře. Podmínky a tyto důležité dokumenty sice upevnily řád a pozici klášterního komplexu, ale nenesly se zcela v duchu Anežčiných představ. Nově stanovené plány vytvořily pravidla fungování, přesto se interní chod kláštera stále nesl v myšlenkách prvotního kláštera v San Damiánu v Assisi. Právě tento klášter byl vystavěn dle sv. Františka. Byl založen na tehdejší zásadě naprosté chudoby. Anežce byla v Praze přidělena řehole sv. Benedikta, které se celý klášter měl držet. Tato řehole zahrnovala tři důležité aspekty životního řádu, což byly nemajetnost podřízenost a mravnost. Měla světlé, ale i tmavé stránky, které se Anežce vůbec nelíbily. (KYBAL, 2001)

Nová pravidla, která byla přidělena do Anežčina pražského kláštera, zasáhla každého člena. Vyplýval z nich tvrdý režim a nová omezení, například byly sestry již při přijímání do řádu obeznámeny s důmyslností této řehole a naprostým zákazem kontaktu s lidmi mimo řád. Řád po vstupu již nikdy nesměly opustit. Byly zároveň nuceny žít v naprosté chudobě. Pravidla se netýkala jen zákazu nežádoucího chování, ale také určovala rozložení kláštera. Dle papežských pravidel měl každý z klášterů vedený touto řeholí mít prostor k vyznání z hříchů, prostor pro nemohoucí a také kapli sloužící k poslednímu odpočinku. Tato řehole popisovala i chod samotného kláštera, která nebyla ve shodě s těmi Anežčinými, ale papežova ochrana kláštera jimi byla podmíněna. Řehole se i vzdalovala myšlenkám naprosté chudoby, což bylo pro klarisky a celý řád sv. Františka nepřipustné. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Anežka se nemínila s těmito pravidly smířit a rozhodla se pro změnu. Měla v srdci zapsané normy, které celý svůj dosavadní život ctíla a dodržovala, a tyto morální hodnoty, které si osvojila podle vzoru františkánského hnutí, uvedla zpět do každodenního fungování svého kláštera. O pomoc se znovuzavedením se rozhodla požádat svou blízkou přítelkyni sv. Kláru. Stále si tyto dvě ženy, žijící ve vzdálených koutech Evropy, velmi dobře rozuměly, což potvrzují dodnes dochované dopisy. Sv. Klára jí ve své další korespondenci poslala opětovnou a znovu pochvalnou zprávu. Tato slova a fakt, že má ve světě takovou oporu, jakou byla právě sv. Klára, Anežku potěšila. Anežčin dotaz nebyl směřován jen sv. Kláře, ale i hnutí františkánů, které chtěla ve svém klášteře výměnou za papežovu řeholi obnovit. Její počáteční plány směřovaly k budoucí cestě klášterních sester. Měla vizi, že by se její klášterní sestry staraly o nemohoucí v špitále, který ona založila. Bohužel řehole, která byla zavedena na příkaz papeže, zakazovala přímý styk s lidmi, bez čehož by špitální zařízení nemohlo fungovat, a proto se rozhodla jednat. Nemohla přihlížet na utváření něčeho, co nikdy ve svém klášteře nechtěla. Byla ženou činu a tak se rozhodla vytvořit svou vlastní řeholi. Bylo to rozhodnutí, ke kterému se ani samotná sv. Klára nikdy neodhodlala. Abatyše se rozhodla jít proti nejvyšší církevní autoritě. Vyvolený den vytvořila vlastní řeholi pro své klášterní sestry a zaslala ji do Říma. Jejích proseb se zastal i sám český král Václav. Také zaslal dopis předním církevním hodnostářům do Vatikánu s žádostí o povolení plánů své sestry. V dopisu popisoval svůj blízký vztah ke své sestře, abatyši Anežce. Zmínil se o ní jako o ženě silné, o ženě, která bojuje za svůj lid, a to nejen na klášterním území. Tímto způsobem se snažil popsat svou sestru Anežku v tom nejlepším světle a vykreslit ji jako opravdu zázračnou ženu, která se ničeho nebála a šla si za svým cílem, ať už musela překonat jakoukoli překážku. Dal tímto také najevo, že se svou sestrou měl opravdu nadstandardní rodinný vztah. Tehdejší papež Řehoř IX. chválil výjimečnou Anežku za její práci a oddanost svému životu v klášteře. Zmínil se i o její sestřenici Alžbětě. Tato žena ovlivnila počátky Anežčina života. I když měl papež nezvyklý vztah k abatyši Anežce, byl to muž vysokého postavení a v tomto směru měl jasno. Žádnou novou řeholi Anežce nepovolil. Byl pouze ochoten udělit českým klariskám výjimku ze svých řeholních pravidel, která by vyhovovala Pražskému klášteru společně s nově přiřazeným špitálem. Žádný dopis určený do rukou králových ani do rukou Anežčiných se

nedochoval, takže historici dodnes nevypátrali, co přesně papež Anežce vzkázal. (KYBAL, 2001)

Současně, když Anežka žádala o schválení své nové řehole, dorazil druhý dopis od sv. Kláry. Rozhodla se blízké přítelkyni Anežce pomoci v otázce uzákonění prvotních pravidel sv. Františka. V dopise podporuje Anežčinu činnost. *Kdyby ti však někdo něco jiného říkal, nebo něco jiného doporučoval, co by ti bránilo v dokonalosti, co by bylo v protikladu k Božímu povolání, i když jsi k němu povinna úctou, neřid' se jeho radou, ale jako chudá panna obejmi chudého Krista.* (SOUKUPOVÁ, 2015, s. 95) Z této části úryvku z druhého dopisu vyznělo, že sv. Klára radila Anežce neposlouchat slova papeže Řehoře. I když byla tato snaha Anežce zamítnuta, papež Řehoř si pamatoval na okouzující slova českého krále Václava. V dopise, který český král zaslal do Říma, se totiž objevila i slova naprostého oddání českého království papežské církvi. Právě při rozhodování myslel na králova slova a rozhodl se udělit Anežce, speciálně jenom jí, pár výjimek. Protože věděl, jak je Anežka oddaná svému pánovi, rozhodl se ji udělit dar v podobě několika dopisů. V prvním z listů zaznělo, že abatyši Anežce uděluje výjimku, kterou jí bylo povoleno se zúčastnit bohoslužeb. Počet návštěv byl sice omezen pětkrát do roka, ale i to bylo zřejmou známkou nadměrné náklonosti papeže k její osobě. Druhý dopis směřoval přímo na klášterní sestry v Praze. Obsahoval informace, které dovolovaly klášterním sestrám využít neobvyklé oblečení a také obuv. Bylo jim uděleno povolení v oblasti neustálého hladovění. Následně papež zasílá další dva dopisy. Jeden byl směřován do rukou Anežky a klášterních sester a druhý do rukou špitálního bratrstva. Sestrám opět daruje řeholi sv. Benedikta a pravidla, které určují řád sv. Damiána. Znovu se opakují a připomínají podmínky řeholní. Tykalo se to ohledně vedení kláštera a pravidel, kterých se klášterní sestry musely řídit. Na prosbu Anežčinu odpověděl kladně a dovolil opětovné odloučení dvou celků tj. kláštera a špitálu ohledně majetkových záležitostí. Ve výčtu přikázaných pravidel se nezmiňoval o špitálním bratrstvu. Tímto způsobem poznamenal, že majetek kláštera není součástí klášterního komplexu. Tak všechen rodinný majetek, který dostal špitál od členů královské rodiny, byl majetkem pouze špitálním. Papež se také rozhodl pozvednout význam Anežčina špitálního řádu a daroval jim řeholi. V této době tedy přijímá papežská hodnost nový řád pocházející z českých zemí s názvem řád křížovníků s červenou

hvězdou. Tento řád vznikl na pomoc druhým a nemohoucím. Měl pomáhat zraněným a těm, kteří pomoc hledali. Papež v dopisu stvrzuje, že tento řád vznikl díky Anežce Přemyslovně. Dále zmiňuje jaké majetky tento řád vlastní, že se musí držet darované řehole sv. Augustína. Popisuje následný chod špitálního řádu a oznamuje úplnou ochranu již dříve slíbenou králem. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Anežka posléze přijímá papežovu odpověď na svou prosbu, která v podstatě nebyla přímo vyslovena. Zde se prolínala rovněž korespondence mezi sv. Klárou a papežem. Do Prahy přišel jeden z dalších dopisů od sv. Kláry, v němž zareagovala na tehdejší papežovu odezvu. S největším nadšením popisuje opět Anežčiny skutky, které považovala za nejdokonalejší oddanost k boží víře. Posléze odpovídá na Anežčiny dotazy z předchozí korespondence. Vyprávěla o klášterních tradicích pod hlavičkou sv. Františka. Mluvila o stravě, kterou sestry přijímaly, kdy a jak často. Popisovala, že klášterní sestry se držely zkrátka a nemohly si dovolit vše, co jim přišlo k chuti. Zde sv. Klára vyznačuje výjimku, která pro ně platila o svátcích, kdy mohly stravu přijímat dvakrát do dne. Například čtvrtý den v týdnu byl dnem, kdy se zříkávat jídla nemusely. Vždy se bral zřetel na ty, kteří byli oslabení či omezení nemocí. Sv. Klára opatrně žádala Anežku, aby své klášterní sestry nemučila naprostým hladověním. (SOUKUPOVÁ, 2015)

I Sv. Klára, která se stala služebnicí boží mezi klášterními sestrami, prokázala své výjimečné schopnosti. Dostala nabídku, která se neodmítá. Měla možnost získat vyšší pozici na klášterní půdě. Proto přijala nabídku od sv. Františka, řeholi sv. Benedikta, a díky tomu se stala abatyší kláštera. Tato řehole byla poupravená pro ženské kláštery, jelikož klášterní sestry žily odlišným stylem životem a měly svůj vlastní systém práce, naprosto odlišný od mužských církevních řádů. Řehole sv. Benedikta byla poupravena k podmínkám klášterních sester s pravidly, které vyhovovaly klášternímu prostředí. O vyhotovení těchto pravidel se postaral sám sv. František, který se v pozdější svými novými názory stal vzorem i pro další vzniklé klášterní instituce. Jeho církevní svěřenkyně sv. Klára byla první ženskou představitelkou, která vyznávala jeho myšlení a jeho zásady šířila ve svém klášteře. Na rozdíl od mužských klášterních institucí, ženské řády nezadržovaly žádné finance a žily v naprosté chudobě. Už ve svých papežských začátcích se papež snažil, aby

všechny klášterní ženské instituce vlastnily nějaké majetky, které by je živily. Anežka popisovala ve svých dopisech, jak zvládá svou novou pozici Abatyše a také ve svých dopisech žádala o povolení přijmout myšlenky sv. Františka. Přestože jí rady už nemohl podávat sám sv. František, zakladatel tohoto směru, věděla alespoň, že má neuvěřitelnou podporu ze strany sv. Kláry. Právě ona jí předávala své vědění, kterému se po boku sv. Františka naučila. Korespondence, kterou mezi sebou navázali tyto dvě významné ženy, se dochovala až dodnes v podobě čtyř listů. V prvotních listech sv. Klára oslavuje, že Anežka využívá myšlenek sv. Františka jako ona sama. V ostatních částech reaguje na dotazy samotné abatyše pražského kláštera. Listy, které mezi sebou ženy psaly, se vyznačovaly tím, že nastínily budoucí plány, které se týkaly Anežčina působení v Praze za zdmi kláštera. Byly velmi hodnotné a tak se pečlivě uchovávaly v prostorách kláštera, o to se postaraly klášterní sestry. (POLC, 1988)

Anežce byla odmítnuta její prosba o nová řeholní pravidla, ale jelikož Anežka byla velká bojovnice, neváhala ani den a rozhodla se bojovat za samu sebe i za svůj klášter. I když neobdržela odpověď, jakou očekávala, vyslala tak delegaci k papeži, která měla donést a znovu přednést informace o vzniku nové Anežčiny řehole. Tuto delegaci vedl muž z řádu bratří špitálních a nesl jméno Albert. Sám papež pronesl pozitivní zprávu o tomto muži, popisoval ho jako muže taktního nenápadného a rozumného. Zde se vyskytla opět zdoluhavá vlna korespondencí z církevního postu v podobě několika dopisů, týkající se postavení kláštera a špitálu. V prvním dopise vyslovil svou odpověď na situaci v Praze, osvobodil klášterní komplex od špitálu a také daroval klášteru svobodou vůli v zacházení s majetkem. Druhý dopis, jenž byl poslán s novými informacemi do rukou špitálních bratří, a stejně tak i třetí informuje a schvaluje prosbu Anežčinu o odstoupení špitálního bratrstva od kláštera sv. Františka. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Dále informuje o nekončící ochraně církevních řádů nad špitálním bratrstvem. Tak nově založenému řádu špitálního bratrstva bylo určeno místo kostela sv. Petra na Poříčí. Špitální řád byl přesídlen na nové místo a na jeho původním místě se vybudoval klášter klarisek. Po opravdu dlouhé době, kdy se řešila pozice špitálu, situace utichla. Papež při pohledu na ženský klášter se rozhodl poupravit řeholi sester v oblasti stravy a oblékání.

V řeholních spisech povolil papež stravu ve čtvrtém a sedmém dni týdne. V tyto dny mohly klášterní sestry jíst dvakrát denně místo jednou. Ve dnech svátečních a dnech zdravého strádání se dle své vůle mohly zdržet postních rituálů. Papež Řehoř připustil oblečení dvojvrstvé a v hodinách odpočinku si mohly lůžko vystlat měkkou vrstvou a použít něco pod hlavu. V dopise byla i zmínka, kterou si dodnes historici neumí vysvětlit. Jednalo se o nové pojmenování postu abatyše. Nově se tomuto postu říkalo starší sestra, ten od té doby náležel Anežce. Post starší sestry měl naprosto stejnou hodnotu a náplň, jakou měla předchozí pozice abatyše. Nadešel čas, aby se papež vyjádřil k požadavkům cílevědomé Anežky, která ho žádala o povolení řehole, jež sama z vlastní vůle vytvořila. Papež se vyjádřil ve svém dopise, který byl sepsán v roce 1238, a zde vznesl poslední verdikt. V prvních částech dopisu popsal dobromyslnost a cílevědomost tak silné ženy jako byla právě Anežka. Žádá ji, aby ho v této věci chápala. Zde se obrací na moc boží a Anežce skrz boží vůli vysvětluje svůj náhled na tuto událost. Přirovnává jí dokonce k významné ženě, jakou byla právě Anežka Římská. V této nemilé zprávě, kterou zaslal Anežce a sestřím klášterním prikazoval, aby pokračovaly v duchu a vyznání dopsud jím dané řehole. I po naprostém zavrnutí se Anežka nevzdala a žádala alespoň o pár odlišností. Jednalo se o předem zmíněné odlišnosti, jenž Anežka probírala se sv. Klárou v jejich dopisech. I když ne s úplným přesvědčením, ale i tak papež odlišnosti povoluje. Po tomto zdlouhavém procesu se vše uklidnilo, klášter pokračoval ve své činnosti a nedaleko klášterních bran byl vystavěn konvent menších bratří. (SOUKUPOVÁ, 2015)

6 CIRKEVNÍ ŘÁDY ZA DOBY ANEŽČINA ŽIVOTA

V kapitole se budeme věnovat církevním řádům, které ovlivnily život Anežky České. Jak se chovaly klášterní sestry a jaká měly pravidla. Důležitou částí této práce je i pochopení řádu jako takového, protože v té době vznikaly nejrůznější řády a měly odlišná pravidla a směry působení. I když jsme už v počátečních kapitolách zmiňovali určité souvislosti, zde je vysvětlíme podrobněji.

6. 1. VZNIK ŘÁDU KLARISEK A JEJICH PRAVIDLA

Řád vznikajících klarisek pochází z italských kořenů. Zakladatelkou byla významná italská žena a to už dříve zmiňovaná sv. Klára. Zde můžeme právě pochopit, z čeho vychází název řádu. Sv. Klára. Přišla na svět přibližně roku 1193, ale historici se dohadují mezi roky 1193 nebo 1194. Pocházela z jedné ze šlechtických rodin v italské Assisi. Měla možnost se seznámit se duchovním mužem Františkem, který ji posléze svedl na cestu očisty a víry v boha. Rozhodla se vstoupit do kláštera právě ve svém rodném městě Assisi. Klášter se nesl v pravidlech sv. Benedikta, ale Kláře nevyhovovala tato řehole a tak se rozhodla k založení nové. Sv. František jí poradil, aby změnila místo působení a přemístila se do kostela sv. Damiána. Z důvodu, že v té době byl vyhlášen naprostý zákaz vzniku nových řádů, musela přetrvávat nadále v myšlenkách benediktinské řehole. Jelikož měla dobrý vztah s papežem, získala pár výjimek, které se týkaly právě stylu klášterního života. Mezi tyto výjimky patřilo například, že nemusela nic vlastnit a setry mohli žít v naprosté chudobě. Stále bojovala o přiznání ideálů Františka, ale nebylo ji to povoleno. V roce 1226 umírá zakladatel František z Assisi. Právě za svou výjimečnou práci byl o dva roky po své smrti svatořečen. Po celé Itálii za tu dobu vzniklo přes dvacet klášterů chudých sester. (DÁŇOVÁ, CHLUMSKÁ a kol., 2016)

Od té doby se konventy šířily napříč celou Evropou. Dostaly se až na území dnešního Španělska, ale i do dalších evropských zemí. Další ženou, která podlehla františkánským ideálům, byla Alžběta Durynská. V Českých zemích šířila tento řád naše

významná královská dcera Anežka Česká. První klarisky přicházejí do Prahy z italského Tridentu v roce 1233, když jim zde Anežka založila klášter po boku kostela sv. Františka. Po vniku tak honosného díla v Praze si toho povšimly i okolní země. A tak do švábského Ulmu přicházejí panny Řádu sv. Damiána. Tamní konvent sester v pozdější době vybočil z řad. Nový Söflingenský klášter v budoucnu patřil k jedněm z nejbohatších klášterů klarisek na německé území. Tento směr vybočil naprosto jiným směrem, než zakladatelka klarisek mínila. Zde hrála roli i matka sv. Anežky Konstancie, která se postarala i o příliv klarisek až k městu Trnavě. V roce 1253 přichází smutná správa o úmrtí zakladatelky Kláry, která byla stejně jako sv. František po dvou letech svatořečena. Náhle před smrtí se dozvídá od papeže milou zprávu, že její řehole byla schválena a přijata mezi ostatní existující řehole. Byla to naprosto první řehole, která byla sepsána ženou. Sv. Klára mohla s klidem opustit náš svět. Pravidla a ustanovení chování v klášteře se měnily pouze s výměnou řeholních pravidel. Na ustanovení papeže měly Klarisky přidělenou řeholy sv. Benedikta. V klášteře v Praze se zakladatelka Anežka Česká snažila upřednostnit řeholi sv. Kláry. V roce 1253 získala nakonec privilegium a mohla žít dle chtěné řehole. V řeholních uspořádáních sv. Benediktina měly klášterní sestry dodržovat tři základní pravidla - podřízenost, nemajetnost a naprostou čistotu. Dle sv. Kláry bylo hlavní pravidlo nemajetnost. (DÁŇOVÁ, CHLUMSKÁ a kol., 2016)

I když v mnohých klášterech klarisek byla přidělena nová řeholní pravidla, sv. Klára celoplošně prosila klášterní sestry a hlavně jejich abatyše o naprostou primární výsadu, a to žítí bez majetků. Tato slova vyslovil sám sv. František před svou smrtí. (POLC, 1988) Klášterní sestry dodržovaly důležité pravidlo, které se týkalo styku s veřejností. Při mších byly schovány za zelenou stěnou, která byla pokryta koženým plátnem. Klášterní sestry mohly opouštět brány kláštera jen ve velice výjimečných situacích. Výjimku tvořily jen klášterní sestry, které působily mimo klášter. Chodili mezi lidmi a získávaly almužny. Když byl připojen i konvent mužský, převzali tyto práce v Anežčině klášterním komplexu bratři tohoto řádu. Jídlo, které se do kláštera přiváželo, se klášterním sestrám předávalo zajímavým způsobem, a to přes speciální kolo na vstupní bráně. Tím se zamezil naprostý styk s veřejností. Důležitou součástí života v klášteře byla pravidelná modlitba, která se opakovala během dne i v noci. Další byla pravidelná zpověď.

První klášterní pravidla, která dorazila do Pražského kláštera, byly nadprůměrně přísná. Anežka pracovala na jejich zmírnění. Co vlastně klarisky jedly? Živily se převážně jídlem postním, k němuž patřila lehká zelenina či ovoce, ale také jedly česnek, cibuli či jablka, které si sestry samy vypěstovaly. Nesmíme zapomenout prvotní lékařské či sesterské dovednosti. Pro středověk byla typická léčebná terapie, jež se nazývala pouštění žilou, jak bychom v dnešní době odborně nazvali flebotomie. Tento akt se opakoval v pravidelných časových intervalech. Jednou z dalších klášterních pravidelností bylo vzájemné stříhání vlasů úplně nakrátko. V oblékání sester měla sv. Klára jasnou mysl. Klášterní sestry se měly oblékat dle teplotních podmínek. Klášter byl pravidelně kontrolován celým sdružením mužů, kteří se nazývali vizitátoři. Tito muži pravidelně docházeli a každý krok kontrolovali. Když se sestry nechovaly dle pravidel nebo je nějakým způsobem porušovaly, byly následně potrestány. Vizitátor měl možnost potrestat i samotnou abatysi kláštera. (DÁŇOVÁ, CHLUMSKÁ a kol., 2016)

Anežka jako abatysi nesla i nemalou zodpovědnost za své sestry. Snažila se jít jim příkladem a učit je správným pravidlům. Dbala, aby si sestry navzájem nelhaly. Největším hříchem v té době bylo logicky porušení pravidel ohledně jídla. Sestry jedly v určitých pravidelných intervalech, jak jsme už dříve zmiňovali, ale někdy mohl hlad přemoci i tu nejvěrnější sestru. Existuje krásným příklad, jak se korektně abatysi Anežka zachovala. Tímto způsobem to přeríkává historik. *Jindy byla dívce Páně po jedné sestře od jakési osoby poslána na pohled krásná jablka. Sestra přemožena žádostí očí schovala jedno jablko pro sebe, než pobízená výčitkami svědomí přece je vrátila a všechny jako Anežce poslané předložila. Když se o tom Bohem milovaná panna z vnuknutí dozvěděla, vzala jablko, po kterém jmenovaná sestra zatoužila, a podala jí je ze slovy: „Dobře jsi, dcero, učinila, když si jablka zase vrátila, je totiž pro tebe lepší, budeš-li mít dvě jablka bez výčitek svědomí, než jedno s hříchem.“* (POLC, 1988, s. 89) Dle tohoto nádherného příkladu můžeme soudit, jak diplomaticky abatysi Anežka vystupovala vůči svým klášterním sestrám.

6. 2. VZNIK KŘÍŽOVNICKÉHO ŘÁDU S ČERVENOU HVĚZDOU

Anežka svou lásku k bližnímu ve své duši nezapřela. Pomáhala druhým a uměla se vcítit do jejich problému. Starala se o všechny farnosti a místa, kde by mohla být aspoň trochu nápomocna. Proto se dostává až špitální bratrstvu. Bratrstvo pečovalo o nemocné a zraněné. Zde došlo k události, která je známa dodnes. Jako první žena založila mužský řád. Tato informace lehce pobouřila celý církevní svět. Nebylo obvyklé, že ženy mohly vykonávat funkci, jakou vykonávala právě Anežka, a proto se tato skutečnost zapsala do historie. Řád byl v pozdější době označován jako řád křížovníků s červenou hvězdou. (SVOBODA, 1989) Mnoho informací se o novém řádu nezachovalo. Většina členů řádu křížovníků byla šlechtického původu, ale bohužel se nedochovalo, jak se jmenovali a odkud pocházeli. Byla jim udělena přísná pravidla právě dle myšlenek sv. Františka a sv. Kláry, což znamenalo žití v absolutní chudobně. (POLC, 1988)

Vznik tohoto řádu byla výjimečná událost. Řád křížovníků s červenou hvězdou byl jediným mužským řádem, který byl výsostně českým řádem se sídlem v Praze. Vycházel z laického špitálního bratrstva. Přijal zásady jak sv. Augustína, tak i prvotní myšlenky sv. Františka z Assisi. Vše toto zastřešovala osobnost královské dcery Anežky České. Papež Řehoř IX. na základě přimluvy Anežky svou Bulou ze dne 14. 4. 1237 dostal špitál pod ochranu a pravomoc Říma. Bratrstvo bylo přeměněno na samostatný řád. Také bylo verifikováno vlastnictví statků, což byly statky, které Anežčina matka Konstancie, vykoupila od německých rytířů a darovala bratrstvu. Jedním z velkých privilegií byla skutečnost, že bratrstvu bylo odpuštěno placení desátků. Bylo to z důvodu osamostatnění nově vzniklého řádu, které se odpojilo od Anežčina kláštera. Dále se řád rozšiřoval na Moravu a do Polska. V roce 1252 Anežka položila první kámen k budově nového špitálu v blízkosti Juditina mostu. Tato poloha nesla s sebou spoustu výhod jako vybírání mýtného za přechod přes řeku Vltavu. Navíc byla Vltava zdrojem pitné a užitkové vody. Nevýhodou byla povinnost starat se o most a také časté záplavy. K nejdramatičtější události došlo ve 14. století po smrti Karla IV., kdy celý objekt vyhořel i svou historií a zároveň budoucností. Tím se zhoršila dostupnost informací z této dávné doby včetně informací o působení špitálů za Anežky České. (BUBEN, 2002) Anežku můžeme považovat

za zakladatelku špitálního bratrstva, ačkoli založení řádu nebylo tou nejdůležitější událostí. Skutečnost byla taková, že ona jako první žena vytvořila táhnoucí se komplex špitálních míst, které pomáhaly lidem v nouzi. Informace o špitálech se z Prahy postupně šířily dál a dál do dalších evropských částí. (VOTOČKOVÁ - JOACHIMOVÁ, 1940)

6. 3. ŘÁD MENŠÍCH BRATŘÍ A JEHO VÝZNAM V PRAZE

Zakladatelem řádu byl významný italský muž sv. František z Assisi. Smyslem tohoto řádu bylo žít co nejvěrněji podle písma svatého, v chudobě a odříkání. Odmítali údržbu majetku, protože chudoba se považovala za silné pojítko s životem Krista. Živili se drobnými pracemi a hlavně žebráním. Fraternita byla velmi důležitou charakteristikou řádu. Řád neměl žádné speciální zaměření, ale jedna ze zajímavostí byla, že posvěcovali křížové výpravy králů. Základním duchovním počinem byla modlitba růžence. Znak františkánského řádu byl stříbrný kříž na černém podkladu. (BUBEN, 2006)

První minorité byli bratří, o nichž máme první zmínku z roku 1225 a kteří se usídlili v kostele sv. Jakuba. (POLC, 1989) Můžeme tvrdit, že za jejich příchod na České území vděčíme právě zakladatelce Anežce. Významnými muži, kteří vynikali mezi členy svého řádu, byl Konrád z Wormsu, kterého můžeme považovat za jednoho z prvních členů. Staral se i o rozšíření řádu do okolních zemí, hlavně Německa. Dále významný kronikář Jordán z Giána a také bratr Jindřich, který se postaral o stvrzení prvního mistra špitálního Alberta. Dnes už tento klášter v Praze nenajdeme, víme o něm pouze z dochovaných informací, které ukázal nedávný archeologický výzkum. Klášter, který se nacházel po bocích kláštera klarisek, měl značně menší rozlohu. Základní částí byl podobný geometrickému tvaru lichoběžníku a svou severní stranou se dotýkal kláštera klarisek a z druhého pohledu se dostával až ke zdem kostela sv. Haštala. Vnitřní struktura kláštera byla velmi podobně strukturovaná jako u sesterské části. Ulicemi, které by dnes obepínaly zdi mužského kláštera, jsou Řásnovka, ulice U Obecného dvora a ulice U Milosrdných. (SOUKUPOVÁ, 2015)

6. 4. ŘÁD KŘÍŽOVNÍKŮ S ČERVENÝM SRDCEM

Historie řádu vychází, jak už z názvu je rozpoznatelné, z dob křížových válek. Za zakladatele se považoval papež sv. Cletus. Smyslem řádu byla péče o druhé, o nemocné, o ty, kteří si sami pomoci nedokázali, ale také o pocestné. Vznik řádu se datuje právě do období křížových cest. Znak, kterým se řád označoval, byl řecký kříž nad červeným srdcem. Svým oděvem se příslušníci řádu lišili od ostatních řádů. Jejich první roucho bylo barvy hnědočervené. Poté, na žádost papeže Innocence III., jím byl přidělen oděv šedý. Další papež Alexandr IV. souhlasil s bílou barvou oděvu. Kromě oděvu je Papež Alexandr III. obdaroval řeholí sv. Augustina. Na přání papežů kráčeli Evropou a pohanské části se snažili obdařit vírou. Roku 1256 se Praha obohatila o tento nový řád, za což vděčíme Přemyslu Otakaru II.. Dostali místo nedaleko od Anežčina kláštera u pražské řeky Vltavy. Vznikl tak nový klášter s kostelem sv. Kříže. Tímto aktem si panovník vytvořil vzpomínku na vítězství z výprav. (BUBEN, 2002)

7 ZÁVĚREČNÁ FÁZE ANEŽČINA PŮSOBENÍ

V této závěrečné fázi pohlédneme na situaci v Čechách po stránce politické a na konec Anežčina života. Podrobně popíšeme dalšího panovníka na českém trůně. Budeme se věnovat i odkazu celého rodu Přemyslovců. Jelikož se nacházíme v době pomalu vymírajícího rodu, setkáváme se zde s Anežčinou snahou vytvořit důstojné místo odpočinku pro celý královský rod.

Ve čtyřicátých letech se Evropa obávala tatarského tlaku, ale časem se obavy díky náhlému obratu vojenského tažení vytratily. Evropa se sice chystala na válečné období, nakonec se ovšem tatarské vojsko otočilo a zamířilo zpět. Krále Václava zasáhla opravdu nemilá zpráva, jednalo se o smrt králova syna Vladislava. Brzy po smutné události se samotný král Václav I. zranil při boji na lovu, vážně si poranil oko. Zranění bylo velice vážné a dost ovlivnilo jeho psychický stav. (SVOBODA, 1989) V nepřítomnosti dosavadního krále si šlechta dovolila prosadit na trůn jediného syna Přemysla Otakara II., aniž dosavadní král o utajené snaze šlechticů cokoli netušil. Tento tah však nebyl nejvhodnějším rozhodnutím. Církev byla pobouřena a znechucena z činů šlechticů. Nový mladý král se snažil potlačit neshody na svém území, ale marně. Do válečné situace roku 1249 musel zasáhnout čerstvě zvolený papež Inocenc IV. a pohrozil při neuposlechnutí exkomunikací z církve, jelikož šlechta starého krále Václava vyhnala ze země, což bylo nepřípustné. Po papežském zásahu se vše pomalu vrátilo do starých kolejí, Václav jmenoval svého syna Přemysla Otakara II. markrabětem moravským. Značnou roli v tom hrála i Anežka. Pomohla otce a syna opět usmířit právě na území jejího kláštera. (POLC, 1988) Anežka stále pracovala a snažila se vylepšovat svá klášterní pravidla. Ve svém klášteře vyznávala upravenou řeholi, která měla základ v řeholi benediktínské. Jelikož vyznávala jiná než katolickou církví hlásaná pravidla, oddalovala se od minoritů sv. Jakuba, kde se dodržovala mnohem přísnější pravidla. Nastal ten osudný a všemi očekávaný krok, kdy papež Inocenc IV. schválil řeholi sv. Kláry. Anežce se konečně povedlo dosáhnout svého cíle. Díky své oddané víře se v klášteře projevovala jako naprosto

výjimečná žena, jak v oblasti chodu kláštera, tak i jako vůdkyně. Svou pílí inspirovala mnohé do budoucna. (SVOBODA, 1989)

Nadešel čas, kdy další důležitá osoba odešla z života Anežčina. Byla to její matka Konstancie. Ona se po smrti svého muže Přemysla Otakara I. odebrala do moravského Tišnova a tam se rozhodla pro stavbu kláštera cisterciáček. Ten byl součástí jejího životního díla, kterým se zapsala do dějin. Tato stavba byla považována za vlastní mauzoleum. Jejím posledním přáním bylo, aby byla pochována právě zde. A tak ke konci roku 1240 odchází Konstancie Uherská navěky. Její život vskutku nebyla procházka růžovým sadem. Byla to cesta trnitá s množstvím zádrhelů. Její muž, zmiňovaný Přemysl Otakar I., byl mužem velmi náročné povahy. O Konstancii se mnoho spisů nedochovalo, neví se ani, jak přesně vypadala a jaké měla přednosti. Historici se shodují v tom, že to byla žena moudrá, věřící a naprosto oddaná svému muži. (LIŠKA, 2017)

Záhy odchází se světa další rodinný člen, kterým byl Václav I., umírající roku 1253. Byl jedním z významných mužů na českém trůnu. Založil starou pražskou část a postaral se o Prahu v ohledu bezpečí, nechal ji oběhnat hradbami. (LIŠKA, 2016) Jeho místo odpočinku mu bylo přiděleno právě na místě vytvořeném rodinou Přemyslovců a to přímo v klášterním komplexu sv. Anežky. Po jeho smrti na trůn usedá jeho druhý syn Přemysl Otakar II., pojmenovaný po svém známém dědovi. Hned v počátcích neměl lehkou situaci. Jeho první manželství bylo s mnohem starší Markétou Babenberskou. V momentě, kdy se o tomto sňatku dozvěděla Anežka, nastala velmi zajímavá situace. Markéta Anežce v mládí přebrala snoubence a nyní se posadila na český trůn. Co přesně si o tom Anežka myslela, se nedochovalo. Přemysl Otakar II., nový český panovník, nezahálel a pokračoval ve stopách svého otce. Přivedl do Prahy další špitální řád, se kterým se seznámil nejspíše při křížových výpravách v Polsku. Název tohoto řádu se měnil, v počátcích se mu přezdívalo bílí křížovníci, ale pro nás dodnes známý je pozdější název křížovníci s červeným srdcem. Místo jim bylo přiděleno nedaleko Anežčina kláštera, se kterým také v budoucnu spolupracovali. (SOUKUPOVÁ, 2015)

V polovině 13. století je Anežčin klášterní komplex dokončen. Jelikož pocházela z královského rodu, o financování výstavby nebyla nouze. Dokázala si tedy vybudovat obrovskou podporou pro tak unikátní dílo, které zahrnovalo klášter klarisek a menších bratří, což bylo bráno jako dobový fenomén dvojího kláštera. Na druhém konci Prahy směrem na západ se dostavěl nový špitál, který stál po boku kostela sv. Františka. U špitálu propukla do té doby nevídaná charitativní činnost, která měla ohlas i v dalekém okolí. Životní cesta Anežky, kterou si sama zvolila, ji vynesla na jinou úroveň. I když pocházela z královských vrstev, nikdy by se nestala tak významnou osobností, jako se díky své vyvolené cestě stala. Byla považována za všeobecně známou ženu, kterou uznávala většina členů církevní kurie, hlavně všichni vládnoucí papežové, s kterými Anežka byla v korespondenčním kontaktu. O tom, jak Anežka vycházela se svým synovcem, bohužel žádné informace nemáme. Z legend vyplývá, že ji nadměru uctíval. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Naopak vztah Anežky k synovci Přemyslu Otakarovi II. byl založený převážně na víře. Anežka se spolu se všemi jejími sestrami pravidelně modlila, aby se jí panovník z každého boje vrátil celý a zdravý. Nastal rok 1265 a Anežka se dozvěděla další nemilou zprávu o smrti své setry Anny. Čechy se nacházely v době, kdy se král Přemysl Otakar II. snažil upevnit zemi, ale také rozšířit území. Jednou z nejdůležitějších událostí tehdejší doby byla bitva na Moravském poli, která změnila budoucnost Českých zemí. Pro Anežku to nebyla lehká situace. Cítila, že není vše tak, jak má být. Přemysl Otakar II. se ještě před cestou na bitevní pole nezapomněl se svou milovanou tetou rozloučit a věděl proč. Bohužel Český král byl v bitvě poražen a zanedlouho umírá. (POLC, 1988) Po smrti Přemysla Otakara II. zůstala Anežka jednou z posledních žijících příslušníků Přemyslovského rodu. (SVOBODA, 1989)

Po smrti krále Přemysla Otakara II. v bitvě se ukázalo, jak významným panovníkem byl. Muž velmi schopný, díky němuž se ve 13. století zařadily české země mezi nemočnější v Evropě. Aspiroval také na titul císaře Svaté říše římské. V domácí politice ovšem vedl malicherné spory s nepoddajnou šlechtou. Šlechtě byla pod vedením slabých panovníků umožněna větší participace na moci. Přemysl Otakar II. výrazně pozměnil charakter vlády za účelem větší kontroly nad územím. Proto nechává vystavět nová města a královské

hrady, kde uměle vytváří nová mocenská střediska spadající pod jeho vliv. (VONDRUŠKA, 2015)

V době bezvládní v Čechách navíc nastal chaos. V roce 1281 došlo k nezvyklé situaci doprovázené velkou neúrodou a tak v zimě docházeli lidem zásoby a nastal dlouhodobý hlad. Tuto situaci pocítily také sestry v Anežčině klášteře, protože doposud žily jen z přínosů královské rodiny a z vyžebnaných darů, které po smrti posledního Přemyslovce ustaly. (POLC, 1988)

Po nečekané smrti Přemysla Otakara II. se země, která byla dlouhodobě pod vládou Přemyslovců, ocitla v bezradné situaci. Země nebyla po přechodnou dobu vedena ani panovníkem, ale ani nejvyšším duchovním, protože také umřel pražský biskup Jan III. z Dražic. Anežka vnímala, jak vážná situace to byla, a snažila se v rámci svého postavení najít co nejvhodnější řešení. Věřila, že Přemyslovský rod se znovu pozvedne a jeden z potomků usedne znovu na český trůn. Poslední žena, kterou Anežka inspirovala svou vírou, byla neteř Kunhuta, dcera zemřelého krále Přemysla. Anežka si uvědomovala, že se pomalu a jistě schyluje ke konci jejího života, a tak se rozhodla všechny své poznatky a vědění předat dál a to právě mladé Kunhutě. Vysvětlovala jí podrobně provoz kláštera a seznámila jí s klášteřem do nejmenších drobností. Snažila se, aby mladá dívka pochopila, tak jako kdysi samotná Anežka, chod a princip všeho, co jí klášter může nabídnout. Snažila se jí zasvětit do všeho, co by měla vědět jako její nástupkyně. Pomohla jí i pochopit přístup k víře. Dále jí zasvětila do chodu špitálu vedeného řádem křížovníků s červenou hvězdou, který sama Anežka založila. Připravila jí na vše, co by správná starší sestra kláštera měla znát. (SOUKUPOVÁ, 2015)

Anežka měla také svá malá přání. Nejdůležitější z nich bylo právě to, aby měla komu předat svou celoživotní zkušenost. Vyvolenou se stala praneteř Kunhuta. Nadešel rok 1282 a Anežka věděla, že své poslední povinnosti a přání má vyřešené. Skutečnost, že se České země nacházely v údobí hladu, zřejmě mohla přispět k náhlému zhoršení zdravotního stavu Anežky. O to, jestli se to stalo z důvodu jejího nezvykle vysokého věku nebo opravdu onemocněla těžkou nemocí, se dodnes historici přou. Konec jejího slavného

života známe pouze z legend. Jedna z nich popisuje její poslední chvíle jako bezbolestné a naprosto šťastné. Její oddané klášterní sestry ji neopustily, stály u ní do posledních chvil. Jak bratři, tak sestry se za svou zakladatelku modlili a modlili. 2. března 1282 nastal ten den, kdy do kláštera vstoupila vyšší moc a Anežčinu duši si odnesla. Anežka odešla ve velmi špatném období, jídlo stále nebylo dostupné a hlad se prohluboval. Její tělo bylo uloženo s nejvyšší možnou úctou v kapli sv. Panny Marie, která byla součástí jejího kláštera. Toto místo si zvolila zakladatelka sama a bylo to jedno z jejich výslovných přání před její smrtí. Její posvátná nika byla již dlouho před její smrtí postavena z jediného důvodu, předpokládala totiž své znovuzrození. Díky archeologickému zkoumání I. Borkovského, se nahlédli do vnitřku hrobky, ale našli pouze prázdnotu. Anežčino přání se vyplnilo. Mladá Kunhuta, kterou Anežka tak pilně zaučovala, se po její smrti opravdu stala abatýší kláštera sv. Anežky. (SOUKUPOVÁ, 2015)

8 SVATOŘEČENÍ

Součástí této kapitoly bude stručný náhled na Anežčinu posmrtnou situaci. Jelikož její životní cesta nám byla neuvěřitelným přínosem, předpokládalo se, že po její smrti bude svatořečena. Faktem je, že na to čekala ne roky, ale pár stovek let. Lidé po její smrti prokazovali neuvěřitelnou úctu k jejím činům a po její smrti stále docházeli k jejímu hrobu. Ti, kteří se naposledy chtěli s touto výjimečnou ženou rozloučit, donášeli nejrůznější malé dary. V její neuvěřitelnou duchovní sílu věřili i ženy mimo klášterní zdi. Ženě, které se dařilo velmi zle po náročném porodu, vyslala svého muže za Anežkou do kláštera pro pomoc. Manžel přinesl domů jablko a ženě neuvěřitelným způsobem zabralo a bylo jí lépe. To je příklad jejího nadpozemského ducha. Její klášterní sestry měly všechny Anežčiny skutky velmi dobře sepsány a uschovány. Chtěly tím dokázat její přínos, aby jednoho dne mohla být za své skutky svatořečena. První snahy začaly hned po její smrti. Jak Eliška Přemyslovna, tak Karel IV. se snažili o její uznání. Jeden z prvních důležitých a hlavně stvrzených kroků, které aspoň částečně Anežku podzvedly, bylo její blahoslovení. Uskutčnilo se roku 1874, kdy opravdu byla schválena posmrtná úcta Římem, zatím pouze v hodnosti blahorečení Anežky. Toto však nebylo zdaleka vše, co by si taková žena zaslouhovala. (KELNAR a kol., 2011)

Apoštolský kult v roce 1874 sestavil sbírku skutků o všech činech princezny Anežky a vše zveřejnil. Byl to významný krok k svatořečení této ženy. Anežku znala celá Evropa už jenom díky jejím předkům, ale hlavně díky její lásce k bohu. Jeden z významných českých historiků, jakým byl František Palacký, který se o její kult také zajímal, hledal hlubší informace o jejím životě a ve vatikánských archívech dohledal papežskou korespondenci mezi Anežkou a tehdejším papežem. Anežka za sebou zanechala významný odkaz, ať v podobě stavitelské či duchovní. Celá staletí králové i ženy, které v ní našly obraz čistoty, se snažili doplnit potřebně informace k jejímu svatořečení. (NĚMEC, 1987)

Hlavním problémem bylo, že její ostatky nebyly nalezeny v místě jejího působiště. V dobách husitských válek byla Praha ve velkém ohrožení. Nejspíše v této době byly Anežčiny ostatky přeneseny nebo ukradeny, to se bohužel historikům ani archeologům nepovedlo zjistit. Pravděpodobným místem jejího posledního odpočinku je chrám v Panenském Týnci, který je mimo jiné znám jako místo zázračného uzdravení. Přesto všechno se nad Prahou vznášela její duchovní síla, kterou zde ponechala ze svého života. V Praze nalezneme sochu Anežky jako součást památníků sv. Václava na Václavském náměstí v Praze, kterou vytvořil český sochař Jozef Václav Myslbek. Počátkem 20. století se snahy o Anežčino svatořečení posilovaly. Vzniklo mnoho publikací právě o jejím životě. I spisovatelé, kteří tuto historickou osobu pozvedli, jí pomohli k cíli, k získání svátosti. Další a důležitý krok provedl pražský arcibiskup František Tomášek, který obeslal Řím svými žádostmi. Život ve 20. století byl naprosto odlišný od století předchozích. Došlo k mnoha změnám. Složení společnosti mělo naprosto odlišný charakter. Na prvním místě nestála církev, ale byla brána už jenom jako instituce, která stála v pozadí české společnosti a nikomu svou víru nenutila. V roce 1989 Československo – vatikánská delegace vydala následný a pevný termín Anežčina svatořečení, které se konalo 12. listopadu roku 1989. Událost svatořečení naší světice se měla konat v Praze, ale nakonec se okolnosti změnili a obřad svatořečení se přesunul do Říma, což bylo pro obdivovatele neuvěřitelným zklamáním. Byla to doba, kdy na západ nikdo nemohl svobodně vycestovat. Českou vládou bylo povoleno odcestovat na tuto významnou událost. Zde vznikly myšlenky na první organizované cestování. V této chvíli, kdy už můžeme říci Anežce světice, padla celá komunistická vláda a v Čechách nastal volný režim. Oslavy několika po sobě navazujících událostí neměly konce. Nedokážeme však říci, zda měly tyto dvě události nějakou hlubší spojitost. Ale proč musela světice na své uznání čekat 800 let, když už v její době se lidem přiznávala úcta možná lehčím způsobem než dnes. Jediným faktem, který se ale nedochoval, je její podoba. Jak vlastně tato významná žena vypadala, jaké měla rysy a barvu vlasů. Umělci, kteří vytvářejí podobu světice Anežky, tvoří buď ženu dle svého uvážení, nebo jí dávají podobu královské princezny. Jestli nějaká podoba Anežky skutečně existovala, tak se nám bohužel do dnešních dob nedochovala. (KELNAR a kol., 2011)

9 DISKUSE

Anežka je velmi známou ženou českých dějin i díky jejímu svatořečení v roce 1989. Informace o ní lze čerpat z legend, ale máme k dispozici i dostatek literárních zdrojů. Pokud však nahlédneme do jejích obsahu, zjistíme, že autoři často vycházejí ze stejného základu. Proto můžeme říct, že i když je knih dostatek přinášejí stejné informace. Zahraniční literatura prakticky neexistuje, což můžeme připsat složitosti českého jazyka a zejména jeho historickým podobám.

Další neznámou je Anežčina podoba. Nemáme žádný dokument ani umělecké dílo, které by její podobu popisovalo. Je zajímavé, že se s ohledem na její dobové postavení nedochoval žádný její obraz, freska či jiné umělecké dílo. Jistě to souvisí s její vírou a životem, který prožila v naprosté chudobě a izolaci. Využila svého postavení a prostředky, kterými disponovala ke stavbě pražského kláštera a k pomoci druhým v nouzi či nemoci.

I když Anežka vystavěla několik špitálních zařízení, neexistují nebo se nedochovaly žádné popisy způsobu péče o nemocného či raněného. Přesto můžeme říct, že zde vznikaly prvotní základy dnešní nemocniční péče, což znamenalo uložení pacienta na lůžko a poskytování následné péče.

V této práci jsme převážně čerpali z nejnovějších zdrojů a právě s nejnovější knihou přišla významná česká historička Helena Soukupová, která vydala více sbírek. Tato autorka byla pro naši bakalářskou práci obrovskou inspirací. Tato česká historička čerpala poznatky o životě Anežky České poznatky z nově objevených pramenů. V knize popsala podrobně Anežčin život a tím nám dokonale přiblížila dávnou historii z období 12. a 13. století. Ve svých knihách využila autorka i legendy o této světici, které vznikaly neobvykle brzo po její smrti. (SOUKUPOVÁ, 2015) Další inspirací byl český historik Jaroslav Polc, který sepsal podrobnou sbírku o životě Anežky České. Ve své sbírce podrobně krok po kroku popisuje její život. Nezanedbatelnou měrou přispěl do této práce historik Jaroslav Sojka,

který zaplnil prázdná místa na mapě našeho hledání a propojil kusé literární informace ve smysluplný celek.

ZÁVĚR

Tato práce se zaměřuje na oživení odkazu jedné z významných žen české historie, na ženu, která zasáhla do dění českého národa a zanechala v něm hlubokou stopu. Anežka Česká, princezna, sestra krále, abatyše českých klarisek, žena skromná a pokorná.

Závěrem naší práce si shrneme události, které se skutečně staly a ovlivnily život a dílo Anežky České. Byla jednou z výjimečných dcer českého krále Přemysla Otakara I. a manželky Konstancie. Měla sloužit v diplomatických aktivitách k rozšiřování moci a statků svého otce. K tomu sloužilo i neobvyklé vzdělání obou dcer v několika kláštorech. Anežka ovládala kromě rodného jazyka, také jazyk latinský, italský a německý. Což jí významně posloužilo v pozdějších letech k převratným teologickým závěrům a významným řeholnickým počínům. Smrtí svého otce Přemysla Otakara I. skončila etapa sňatkových pokusů a Anežka se skutečně mohla rozhodnout, jak naloží se svým životem. Anežka upřednostnila před manželstvím službu bohu a tím zabránila i možným politickým roztržkám, které by mohly nastat po odmítnutí možných ženichů. *Zvolit si Anežka za ženicha jiného muže, vyzval bych ho na souboj. Rozhodla se však pro ženicha nebeského a před tím musí ustoupit i císař.* Tato slova napsal sám císař v dopise, který byl korespondován Václavu I. Začala se věnovat tomu, v čem viděla smysl svého budoucího života. Ve svém životě se nevěnovala pouze řeholnímu životu spojenému s péčí o nemocné a chudé, ale prokázala i významnou schopnost na poli diplomatickém a tím pomohla řešení mnoha politických sporů jejich královských příbuzných. (WHITTON, 2017, s. 284)

Anežka byla obdařena i mimořádnými schopnostmi – věšteckými sny, kterými předvídala věci budoucí. V čem nacházíme její nezapomenutelný odkaz? *Přinesla lásku tam, kde dosud panovala nenávist a naději tam, kde vládlo zoufalství. Třebaže její láska zůstala nenaplněna a třebaže musela bezpočtu sama čelit zoufalství, zradě a nenávisti.* (WHITTON, 2017, s. 292)

Anežčina pouť došla za zdlouhavých okolností až k jejímu svatořečení, které proběhlo roku 1989. Tento rok nebyl významný jen pro vyslovení úcty Anežce České, ale

i pro samotný Český národ. Konstatovat můžeme skutečnost, že Anežčina víra a naše víra v ní nám pomohly získat svobodný svět. (KELNAR a kol., 2011)

Naše počáteční cíle bakalářské práce byly splněny a zodpovězeny. Za výsledek této historické práce považujeme objasnění a přiblížení problematiky raně středověkého ošetřovatelství a významnou roli Anežky České v době minulé i současné. Tato výjimečná osobnost díky svému životu a skutkům se zapsala do historie nejen českého ošetřovatelství, ale i dějin celé středověké Evropy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAUER, Jan, 2012. *Ženy z rodu Přemyslovců*. Frýdek-Místek: Alpress. Klokán (Alpress). ISBN 978-80-7362-956-4.
2. BUBEN, Milan, 2002. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha: Libri. ISBN 80-7277-085-3.
3. BUBEN, Milan, 2006. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha: Libri. ISBN 80-7277-088-8.
4. ČAPEK, Karel, 1980. *Cestopisy I*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel. ISBN 22-041-80.
5. DÁŇOVÁ, Helena a Štěpánka CHLUMSKÁ, ed. 2016. *Kláster sv. Anežky České: průvodce areálem*. V Praze: Národní galerie. ISBN 978-80-7035-625-8.
6. KELNAR, Vladimír, ed. a kol., 2011. *Svatá Anežka Česká: princezna a řeholnice: [publikace s katalogem k výstavě]*. [Praha: Arcibiskupství pražské]. ISBN 978-80-260-4480-2.
7. KUTNOHORSKÁ, Jana, 2010. *Historie ošetřovatelství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3224-4.
8. KYBAL, Vlastimil, 2001. *Svatá Anežka Česká: historický obraz ze 13. století*. Brno: L. Marek. Pontes pragenses (L. Marek). ISBN 80-86263-14-2.
9. LIŠKA, Vladimír, 2016. *Vládci českých zemí*. Praha: XYZ. ISBN 978-80-7505-437-1.
10. LIŠKA, Vladimír, 2017. *Ženy českých vládců: rozluštěná tajemství potřeť*. Praha: XYZ. ISBN 978-80-7505-656-6.
11. NĚMEC, Jaroslav, 1987. *Anežka Česká: úcta a proces svatořečení*. 2. vyd. Vídeň: Polygrafické závody.
12. POLC, Jaroslav, 1988. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita.
13. ŘÍHOVÁ, Milada, 2005. *Kapitoly z dějin lékařství*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1021-3.

14. SOUKUPOVÁ, Helena, 1989. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon. ISBN 80-207-0046-3.
15. SOUKUPOVÁ, Helena, 2015. *Svatá Anežka Česká: život a legenda*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-471-6.
16. SVOBODA, Bohumil, 1989. *Blahoslavená Anežka Česká: sborník ke svatořečení*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství.
17. ŠMIED, Miroslav, ed. a ZÁRUBA, František, ed., 2013. *Svatá Anežka Česká a velké ženy její doby = Die heilige Agnes von Böhmen und die großen Frauengestalten ihrer Zeit*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění v NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-242-9.
18. VONDRUŠKA, Vlastimil, 2015. *Tajemství abatyše z Assisi*. 2 vyd. Brno: MOBA. Hříšní lidé Království českého (MOBA). ISBN 978-80-243-6550-3.
19. VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina, 1940. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský Kompas. Postavy české minulosti.
20. VYSKOČIL, Dr. Jan Kapistrán, 1934. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Dodatek. Praha: Universum v Praze.
21. W. SETON, Walter, 1915. *Some New Sources for the Life of Blessed Agnes of Bohemia*. Aberdeen: The University Press.
22. WHITTON, Hana, 2014. *Anežka Česká: cesta lásky a víry hrdé Přemyslovny: román*. Frýdek-Místek: Alpress. Klokan (Alpress). ISBN 978-80-7466-378-9.
23. ZOUNEK, Jiří a Michal ŠIMÁNEŠ, 2014. *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6944-2.

SEZNAM PŘÍHOHY

Příloha A - fotografie.....	II
Příloha B - fotografie.....	III
Příloha C – kopie novin.....	IV
Příloha D – rešerše	V

Příloha A – fotografie

Pohled do zahrad Anežčina kláštera
Zdroj: autor 2018

Pohled ze zahrad v Anežčíně klášteře
Zdroj: autor 2018

Jedna z chodeb Anežčina kláštera
Zdroj: Autor 2018

Presbytář – Kostel sv. Františka (13.st)
Zdroj: Autor 2018

Příloha B – fotografie

Pohled z chodeb v klášteře Anežky České
Zdroj: Autor 2018

Náhrobek Anežky České
Zdroj: Autor 2018

Zbytky nástěnných maleb
Zdroj: autor 2018

Trojité hlavice s listy černobýlu
Zdroj: autor 2018

Anežka, která se dostala v obecném povědomí přívlastka Přemyslovna, byla poslední dcerou českého krále Přemysla Otakara I. (1197–1230) a jeho druhé manželky Konstancie Uherské. Její narození spadá nejpravděpodobněji do roku 1211. O Anežčině dětství mnoho nevíme. Prakticky jediným, ostatně dosti problematickým pramenem, jsou zprávy legendisty, podle nichž byla již ve třech letech zasnoubena jakémusi polskému knížeti a poslána na výchování do Polska, do cisterciáckého kláštera v Třebnici u Vřetislavi. Pa nečekaným snoubencově skonu byla údajně jako šestiletá vrácena do Čech otci, jenž ji svěřil do péče přímostrátek v Dokseanech.

KDO BYLA ANEŽKA PŘEMYSLOVNA OSUD A LEGENDA

Nešťastná nevěsta

Na historickou scénu prázdně vstupuje Anežka až v roce 1238, kdy bylo svém otci zasnoubena svým Františkem II. Jindřichovi, budoucímu českému králi. Nebyla to poprvé, kdy se zasnoubila s cizím vládnoucím Přemysl Otakar I. pokusil o zpřístupnění české vládnoucí dynastie a nedáv Štěpán, než začal si silovou pomocí svého postavení a vlivu v říši. Anežka byla poslána do Rakova na dvůr vévody Leopolda VI. Babenberského. Jeho iniciativou se však za pomoci bavorského arcibiskupa Engelberga, který byl po Františkovi odjezdu do Sicílieho království jmenován v roce 1221 správcem říše a vychovátelem zmloučeného Jindřicha, podařilo zasnoubení stáhnout, takže Anežka se v roce 1225 znovu vrátila na otcovský dvůr.

Jindřichovna zasnoubena se stala Mariétou, dcerou Leopolda VI. Babenberského, která se po nešťastné smrti svého královského chotě stáhla do štránků. Později se v pokračování věku provdala za Přemysla Otakara II. Anežka se ještě jednou prozatím stala předmětem politické účinnosti a vypořádku, když se o ni pokusil uchopit její někdejší snoubenec Jindřich. Téhož však osudně alespoň podle legendy — přímých důkazů o tom neznáme — zasnoubila Anežka, která se měla rozhodnout za svého život Kráma.

Motiv jejího rozhodnutí náměsíka i v klášteru měla svou praménovou příčinu, tak charakteristickou pro poslední generaci přemyslovské dynastie. ohrožení říšským snoubenem klášter si měl dopomoci k posazení a zřízení, jehož nedosažila ve světskému prostředí. V druhé světově válce vypuklo náboženského cítili, promakajícího sebou rovněž do našich zemí, se stala korlívou vyznavačskou kultu pokory a chudoby. Po ženou zhotovili klášter zřídila Anežka v Praze na Štěpáně Město klášter, do ně-

Podoba Anežky Přemyslovny neznáme. Takto si ji představoval na proslulé sousoší sv. Václava I. V. Mlýnské

hod v roce 1234 sama vstoupila. V téže roce na podzim přijal papež Řehoř IX. klášter v ochra- nu papežské stolicí a našel dosud Anežka za abatyši.

Křížovníci místo křížků

Založením kláštera a zřízení dalších církevních zdatců se však esergie houbavě Přemyslovny nevyčerpala. Oč sato- ho počátkem lze pozorovat její snahu přivést se zákeřně utro-

zenou vstoupit, předcházející se v občasných projevech zlobnosti a skutných mládežství. Vychováním Anežčiny refexny se stal špitál sv. Františka, který založil v roce 1223 v blízkosti kostela sv. Štěpána. Hněd náboženského rázu obdržel špitál i se svým klášterem vjezdům Bati- tina od krále Václava i a téměř současně s tímto aktem je papež Řehoř IX. podřídil papežské kurii. Roku 1235 se špitál přemístil

ke kostelu sv. Petra na Poříčí. Tzveme na státních jednáních občanské špitální lektivo vstát občanského řádu a stala se vlastně jediným řádem českého původu v období středověku. V roce 1250 došlo na papeži Alexandru IV. povolení světského znaku nového řádu, tvořeného křížem a červenou šestiprstou hvězdou (proti křížovníci a červenou hvězdou).

Vnik řádu odtáhl rovněž těhy v Čechách nastupující vliv rytířské třídy. Současné byl však přetvářen domácími postojem, neboť šlo o křížové vý- stavě nikoli na rytířský boj proti nepříteli, nýbrž na charitativní činnost. Hlavním zmyslem řádu bylo přivést do špitálu nemocné, chudé a zraněné a ošetrovat je. Tuto snahu měli rytířové bratři a sestry, kteří však neměli mít kněžské svěcení. Řád měl nastožit speciálně ryty, že byl uzavřen v 17. století změna za řád rytířský a byl jiným rytířským řádem postaven na rovné.

Konec života ...

Anežka se sice až v roce 1238 skvěle zjeví úřadu abatyše a zůstala jen tzv. starší sestrou, navzdory se však skutečně vlivu na správu svyžeb- kláštera. Duchovní se zachovala určitě silou také ve světských záležitostech. Účastně její působení je v tomto ohledu zejména historickým důležitostí předchová- ní.

Anežčina nešťastná osobnost a život k sobě pevně posazenost světských, zvláště když začaly proskakovat pověsti o její divotvorné moci. Ty záměrně vyvolaly v osvětové legendě vy- stoupit jejího života. Románské la- tinské legenda Cendor básně evarna vznikla někdy počátkem 14. století. V ódu ob- obojých legend tehdejší doby byly tu Anežce připraveny vlastnosti a činnost, jež jsou charakteristické osobnosti. Zvláštní povahové křidy i rozsah jejího vlivu vob-

LIDÉ A DĚJINY

zřejmě oblast charitativní. Se stvo- řením opetrností je třeba přistupovat i k osvětovým pramenům do- kládám týkajícím se Anežčiny osobnosti (smírky v Kramětech, otkánek Hlavy, představa papežská, zachování se i častí její ko- rrespondence se sv. Křivou atd.). Anežka zemřela 2. března 1232 ve svém klášteru, kde byla po- chována.

... a zrod legend

Kult Anežky Přemyslovny se po- čal rodit hned po její smrti. Ne- věsta sice přemst, kdy vyřky z Čech první impugny k sobě- ní komunistického řízení, ale její- ňy doklad o těchto pověstech existuje již z roku 1228. Tehde- šně tento pokus skončil neúspěchem. Již Anežčiny kult děla. Po husi- tské revoluci však získal Anež- čin kult v katolické církvi zjevně protihusitství ryty. Již roku 1430 bylo z tohoto hlediska v Řím zahájeno nové jednání o Anežčiny kanonizaci. Po štr- áctví letech bylo zastaveno. Důležitě proto, že nebylo možno přesně mítolo uložení Anežčiny osi- tky.

Jako součást protireformaci- oní kultu byly snahy o Anežči- nu kanonizaci, jež se přestá- vely větší částí k pokusům lo- kalizovat kosočů její bratři. Ne- jistou ve věci Anežčiny osi- tky však zvala i souše a zepo- dělní se je rozptýlili dočas.

Často se legendy o Anežce ob- jevovely v barokní literatuře (např. B. Balbin). Protihusitství akcent jejího kultu však v ka- tolické církvi stále trval a na- býval na sílu. I větší akce z druhé poloviny 19. století, pod- níkané zejména kardinálem Schwarzenbergem a vrcholící roku 1874 v biskupství Anežky Přemyslovny papežem Piem IX., byly úspěšnější odpovídá na zraněný rádu husitůvých tradic v české veřejnosti a na stát revolučního občanského hnutí. Osoba Anežky Přemyslovny má- la posléze poklesnou prastá kat- olické církve v Čechách.

I v nově vzniklém samostat- ném československém státě katolická církve vytrvale usilovala o zřízení stále živé posádkových husitských tradic. Zřejmě s těchto úmyslů rozvířil posádkem Husitských let tehdejší nejvyšší představitel katolické církve špitál, aby byla blahoslavená Anežka Přemyslovna prohlášena za svatou. Sepstím nezbytného závazného spisu o potenciálně věřící byl pověřen prof. Dr. Jo- sef Beran, po druhé světové vál- ce pražský arcibiskup a později světský. Beran předložovno první správu papeži. Surob- nost, že nebyly objeveny Anežči- ny kostelní podklady, se zna- vily překážkou jejího svatoře- čení.

V současně době se svatořeče- ní Anežčiny stalo součástí kultu papeže Jana Pavla II. rozvíjet kult slovenských světců. To má posléze ideologickou působnost katolické církve ve slovenských zemích socialistického společen- ství.

PHDr. JOSEF ŽEMLEČKA, CSc.

Dnešní Anežský klášter sloužil nejprve jako poštovní úřad českého království.

Snímky 88 — VÁCLAV JIRSA

Anežka Přemyslovna, zvaná Česká – patronka českého ošetřovatelství

Klíčová slova:

Anežka Přemyslovna, Anežka Česká, ošetřovatelství, raný středověk, řeholní řády, historie ošetřovatelství

Rešerše č. 7/2018

Bibliografický soupis

Počet záznamů:	celkem 38 záznamů (kvalifikační práce – 5, monografie – 22, ostatní – 13)
Časové omezení:	neomezené
Jazykové vymezení:	čeština
Druh literatury:	knihy, články a příspěvky ve sborníku
Datum:	10. 1. 2018

Základní prameny:

- katalog Národní lékařské knihovny (www.medvik.cz)
- databáze kvalifikačních prací (www.thesis.cz)
- Jednotná informační brána (www.jib.cz)
- Souborný katalog ČR (<http://sigma.nkp.cz>)
- Discovery systém Summon (www.nlk.cz)